



DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Kristologiske premisser for Bonhoeffers forståelse av etterfølgelse i *Nachfolge*.

Olav Lende

Veileder

Professor i systematisk teologi: Harald Hegstad

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2012, høst

AVH5025: Masteravhandling (30 ECTS)

Master i Kristendomskunnskap

Innhold:

1. INNLEDNING/TEMA	2
1.1 PROBLEMSTILLING.	4
1.2 MATERIALE.	5
1.3 AVGRENSNING.....	6
1.4 METODE.	7
1.5 DISPOSISJON:.....	8
1.6 MÅLSETTING:.....	9
2. KRISTOLOGI	10
2.1 INNLEDNING.....	10
2.2 'PRO ME' STRUKTUR.....	12
2.3 FORMENE FOR JESU NÆRVÆR.....	14
2.3.1 Ordet.....	14
2.3.2 Sakramentene.....	15
2.3.3 Kirken.....	16
2.4 DEN HISTORISKE JESUS.....	17
2.4.1 Kritisk kristologi.....	17
2.4.2 Positiv Kristologi.....	18
2.5 DE ULIKE POSISJONENE BONHOEFFER GÅR I POLEMIKK MOT.....	19
2.6 KRISTOLOGI OPPSUMMERT.....	20
3. ETTERFØLGELSE	21
3.1 DEN DYRE NÅDEN.....	22
3.2 KALLET.....	25
3.3 TRO OG LYDIGHET.....	28
3.4 KORSET OG LIDELSEN.....	33
3.5 ETTERFØLGELSEN OG DEN ENKELTE:.....	35
3.5.1 Rettferdighet og dyder.....	36
3.5.2 Det skjulte ved det kristne livet.....	40
3.5.3 Utskillelsen.....	43
3.5.4 Budbringerne:.....	44
3.6 KIRKEN OG ETTERFØLGELSEN:.....	45
3.6.1 Kjennetegn på menigheten:.....	46
4. KONKLUSJON:	48
5. ETTERORD	50
6. LITTERATURLISTE	51

1. Innledning/Tema

”Mennesker som tilhører veien” er et gammelt uttrykk brukt om de første kristne som fulgte etter Jesus. Mennesker som var Jesu disipler og som levde et liv i etterfølgelse. Hva er det etterfølgelse handler om? Hvorfor er dette et interessant tema?

For det første har en fra kirkens begynnelse vært opptatt av etterfølgelse. Paulus, som ble kalt hedningenes apostel, drev en aktiv og nådeløs jakt på de kristne. Før han selv møtte Kristus i et syn og ble en etterfølger. Paulus sin historie kan en lese mer om i apostelgjerningene. Vi finner andre historier om etterfølgelse i kirkehistorien. Det er vanlige mennesker som har levd et stille liv der de bor, og gjennom dette livet har de formidlet til kjente og ukjente hvem de tilhører og følger etter. Andre igjen har tålt mye lidelse. Noen har til og med lidt martyrdøden som konsekvens av at de fulgte etter Kristus. Det fører videre til det andre momentet for at etterfølgelse er interessant. En kristen følger etter Kristus fordi at Kristus har befalt sine disipler å følge etter, selv om det koster, et eksempel er Markus 8,34-35 *”Om noen vil følge etter meg, må han fornekte seg selv og ta sitt kors opp og følge meg. For den som vil berge sitt liv, skal miste det. Men den som mister sitt liv for min skyld og for evangeliets skyld, skal berge det”*. Det er Kristus og hans befaling som ligger til grunn for disiplenes etterfølgelse. De slapp det de hadde i hendene og fulgte Jesus når han ba dem om det. Det var nødvendigvis ikke revolusjonerende at disiplene valgte å følge etter Jesus når han befalte. I det gamle Israel var det flere Rabbier og lærde personer som fikk sine etterfølgere. Men det som skilte Jesus fra disse, og som gjorde at Disiplene valgte å fortsette etterfølgelsen etter Jesu død, handler om at de fikk møte den oppstandne Jesus Kristus. Det er også dette Paulus erfarer når han møter Jesus på sin vei til Damaskus. De han forfulgte, på bakgrunn av det han oppfattet som vranglære, var mennesker som fulgte den samme Gud han ville forsvare. Men den Messias han ventet på hadde allerede kommet. For disiplene, og for Paulus, var det avgjørende viktig å få et møte med den oppstandne Jesus Kristus. Etter Jesu død var disiplene redde. Etter hans oppstandelse, og etter at de fikk Den Hellige Ånd, ble de frimodige. Frykt, redsel og mismot ble snudd til pågangsmot, fryktløshet og glede.

Det bringer meg videre til utgangspunktet for denne avhandlingen. Jeg har et ønske om å lære mer og forstå mer om hva etterfølgelse handler om. Jeg har valgt å arbeide, med temaet etterfølgelse ved å se nærmere på hva den tyske teologen Dietrich Bonhoeffer mener og sier om dette emnet.

Grunnen til at jeg har valgt å fokusere på Bonhoeffer, er at jeg syns hans historie er fascinerende. Han har begeistret og utfordret flere generasjoner med sine tanker og det han betydde og fikk utrettet i løpet av et relativt kort liv. Fra hans akademiske karriere, som har inspirert og fått sin tilslutning fra flere ”teologiske retninger”, til hans deltagelse i forbindelse

med at Bekjennelseskirken ble etablert i forkant av krigen. Videre har hans innsats under 2. verdenskrig og den rollen han spilte i den tyske motstandsbevegelsen satt spor etter seg. Bonhoeffers befatning med planleggingen av et attentatforsøk på Hitler førte til at han ble arrestert, og senere henrettet, av Gestapo. En kan spørre seg om Bonhoeffer hadde fått den anerkjennelsen og oppmerksomheten han har fått om han ikke ble drept av Gestapo på slutten av krigen. Hva Bonhoeffer kunne ha betydd om han overlevde eller om han hadde betydd mindre om han overlevde, blir utelukkende spekulasjoner. Det som likevel er interessant, er det jeg oppfatter som karakterstyrke og integritet hos Bonhoeffer. Han valgte selv å reise tilbake til Tyskland etter at krigen hadde brutt ut med begrunnelsen; "I will have no right to participate in the reconstruction of Christian life in Germany after the war if I do not share the trials of this time with my people" (McEnhill 2004:67).

Bonhoeffer utviklet seg gjennom flere faser av livet med forskjellig fokus. Eberhard Bethge, som var en nær venn av Bonhoeffer og som har brukt mye tid på å gjøre Bonhoeffers tanker og teologi tilgjengelig etter hans død, deler Bonhoeffers liv inn i tre perioder. "Akademisk undervisning ved universitetet i Bern, kirkekampen og undervisningen i den Bekjennende kirke og motstand mot Hitler-regimet" (Grenz 1995:167).

I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på den midtre perioden i Bonhoeffers liv, en periode som sammenfaller med opprettelsen av Bekjennelseskirken. Bonhoeffer var en av bidragsyterne bak denne etableringen. Bakgrunnen for opprettelsen var behovet for en motvekt til den tyske kirke og i protest mot den teologiske utvikling som der gjorde seg gjeldene. Den tyske kirke gav sin tilslutning til Hitler regimet. Den teologi Hitler prøvde å påtvinge kirken ble akseptert uten store innvendinger. Hitlers fortolkning og bruk av Jesus for å legitimere sine synspunkt krevde en reaksjon. I følge Robertson tok Bekjennelseskirken et oppgjør med denne teologiske utviklingen i kirken. Hovedinnvendingen til Bekjennelseskirken handlet om kirkens ensidige fokus i forkynnelsen av Jesus, der utelukkende den seirende Messias og oppstandelsen fikk plass, på bekostning av budskapet om at Jesus også var den lidende tjener som måtte bære menneskets synd og skyld, og dermed dø på korset(1966:7). Denne reaksjonen på manglende helhet i forkynnelsen og forståelsen av Jesus, er noe en stadig kommer tilbake til i Bonhoeffers tanker og refleksjoner. I arbeidet med denne oppgaven kommer det tydelig frem at Bonhoeffer gir Kristi lidelse og død stor vekt. Fokuset Bonhoeffer har på lidelse finner en igjen i Paulus sin forkynnelse, der Paulus flere ganger henviste til Mark 10,45 *For heller ikke Menneskesønnen er kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge for mange.* "Den Messias Paulus forkynte, var altså den lidende Messias. En Messias som gav sitt liv for andre" (Hvalvik 1999:438). Videre er Bonhoeffers tanker om etterfølgelse og konsekvensene det har for den enkelte etterfølger, knyttet til Jesu egne ord i Matt 16,24 *"Om noen vil følge etter meg,*

må han fornekte seg selv og ta sitt kors opp og følge meg". Bonhoeffer fikk selv erfare at etterfølgelsens konsekvenser kan være kors og lidelse. På bakgrunn av dette får hans budskap om lidelse i etterfølgelse større gyldighet og gjennomslagskraft. Den integriteten jeg blir fascinert av hos Bonhoeffer handler både om hans budskap og hans evne til å leve det ut i praksis. Selv om Bonhoeffer knytter kors og lidelse til etterfølgelsen betyr det ikke at han var en trist og dyster mann. Et vitnesbyrd, datert 8. April 1945, (dagen før Bonhoeffer ble henrettet) fra en av Bonhoeffers medfanger indikerer at det motsatte var tilfelle:

"Bonhoeffer always seemed to me to spread an atmosphere of happiness and joy over the least incident and profound gratitude for the mere fact that he was alive... He was one of very few persons I have ever met for whom God was real and always near... On Sunday, April 8, 1945, Pastor Bonhoeffer conducted a little service of worship and spoke to us in a way that went to the heart of all of us. He found just the right words to express the spirit of our imprisonment, the thoughts and the resolutions it had brought us. He had hardly ended his last prayer when the door opened and two civilians entered. They said, 'Prisoner Bonhoeffer, come with us.' That had only one meaning for all prisoners – the gallows. We said good-by to him. He took me aside: 'This is the end, but for me it is the beginning of life.' The next day he was hanged in Flossburg".

Hentet fra forordet til John W. Doberstein, i Bonhoeffers: Life Together.

1.1 Problemstilling.

I det foregående har jeg beskrevet hvorfor temaet etterfølgelse er interessant generelt og hvorfor jeg har valgt å forholde meg til Bonhoeffer spesielt. Men for å komme til kjernen i det han skriver om etterfølgelse, er det viktig å legge et fundament som jeg kan speile hans tanker om etterfølgelse mot. Når en snakker om etterfølgelse ligger det implisitt en kobling til kristologien. En kan ikke forholde seg til etterfølgelse uten å forholde seg til han en følger etter. Derfor har jeg valgt først å synliggjøre og konkretisere hvilken kristologi som ligger til grunn for Bonhoeffers teologi. Kristologien er, i følge Grenz, selve kjernen til å forstå Bonhoeffer. Hvem er Jesus Kristus? Det var spørsmålet Bonhoeffer kjempet med gjennom hele livet i alle de ulike fasene han selv gikk gjennom. Fokuset var ikke alltid det samme, men ulike vinklinger på spørsmålet preget Bonhoeffer hele tiden(1995:167). På bakgrunn av det Grenz hevder, ser jeg det som hensiktsmessig å etablere en kristologisk basis. Med kristologien i bunn vil jeg i det følgende gå inn i det som blir hovedmaterialet for denne avhandlingen: En analyse og studie av boken Nachfolge. Det sentrale budskapet i Nachfolge, er etterfølgelse i lydighet mot det kall som er gitt av Jesus Kristus. Jeg har derfor valgt følgende problemstilling;

1. Hvilket syn har Bonhoeffer på etterfølgelse i Nachfolge og hvilke kristologiske perspektiv/moment ligger til grunn for hans syn?

Jeg oppfatter denne problemstilling som hensiktsmessig når målet er å synliggjøre og finne mer ut av hva Bonhoeffer mener med etterfølgelse. Videre er det hensiktsmessig å se etterfølgelsen opp mot kristologien da hans tanker om etterfølgelse vil stå sterkere om det er sammenheng mellom den Kristologi han forfekter og det syn han har på etterfølgelse. På bakgrunn av den analysen jeg gjør i denne avhandlingen vil jeg avslutningsvis komme med mine betraktninger om det jeg finner ut kan ha noe å si for kirken og kristne i dagens situasjon. Er Bonhoeffers tanker foreldet og uten relevans? Eller har hans syn på etterfølgelse momenter av sannhet og gyldighet som også er viktig for dagens kristne. Dette etterordet er ikke en del av den akademiske analysen, men vil likevel være hensiktsmessig med tanke på å gjøre innholdet i avhandlingen relevant.

1.2 Materiale.

Hovedmaterialet, og primærlitteraturen, for denne avhandlingen vil være Dietrich Bonhoeffers bok *Nachfolge*. I denne boken adresserer Bonhoeffer hva han tenker om etterfølgelse. Den vil derfor være det bærende element for avhandlingen. *Nachfolge* ble først publisert i Tyskland i 1937. Boken har senere blitt oversatt til flere språk og ble utgitt på engelsk under tittelen *The Cost of Discipleship*. Den første norske utgaven ble utgitt av forlaget Land og Kirke under tittelen *Lydighetens vei* i 1956. 54 år senere ble boken gitt ut på nytt av Luther forlag, denne gang med tittelen *Etterfølgelse*. Den nye oversettelsen fra Luther er oppdatert både språkligsett og når det gjelder layout. I tillegg er tittelen på siste utgivelse mer i tråd med den opprinnelige tyske tittelen på boken, *Nachfolge* som betyr etterfølgelse. I og med at jeg ikke leser tysk vil jeg benytte meg av de to norske oversettelsene av *Nachfolge*; *Lydighetens vei* (Land og Kirke 1956) og *Etterfølgelse* (Luther 2010).

Videre vil jeg benytte meg av boken *Christologie*. Dette for å få bedre innsikt i den kristologien som ligger til grunn for Bonhoeffers teologi, og dermed etablere det bakteppet som jeg vil analysere Bonhoeffers syn på etterfølgelse oppimot. *Christologie* er en rekonstruksjon av forelesninger Bonhoeffer hadde sommeren 1933. Denne jobben ble gjort av Bonhoeffers gode venn Eberhard Bethge. Det er for øvrig Bethge som står bak utgivelsen av de brevene Bonhoeffer skrev da han var fengslet under krigen. Det går selvfølgelig an å stille spørsmål ved autoriteten til *Christologie* med tanke på at dette er rekonstruerte forelesningsnotater, men Edwin H Robertson, som har oversatt *Christologie* til engelsk, sier dette i forordet av boken: "Christology is at the heart of Bonhoeffers theology and that Eberhard Bethge is better qualified than any man living to reconstruct what Bonhoeffer really said" (Bonhoeffer 1978:8). Så selv om Bonhoeffer ikke fikk fullført dette verket og gitt det ut selv, er det med på å gi et innblikk i den kristologien han stod for. Videre påpeker Eberhard Bethge at noe av

fascinasjonen knyttet til Bonhoeffer, og hans arbeid, handler om at mye av hans arbeid aldri ble ferdigstilt. ”The fact that Bonhoeffer’s work is incomplete is part of its fascination”(1976:3). Den engelske utgaven av *Christologie* ble utgitt for første gang i 1968, med tittelen *Christ the Center*. Det er en oversettelse av de tyske versjonene som Eberhard Bethge fikk gitt ut 1960 under tittelen *Christologie*. I og med at denne boken ikke er tilgjengelig på norsk vil jeg benytte den engelske utgaven. Jeg benytter meg av en utgivelse fra 1978.

Av sekunderlitteratur vil jeg benytte meg av flere kilder. *Den norske kirkes bekjennelsesskrifter* og *Konkordieboken* vil sammen med Althaus sin bok om Luthers teologi; *The theology of Martin Luther*, bidra til å belyse forankringen Bonhoeffers teologi har i den lutherske tradisjonen. Videre vil jeg benytte meg av Bonhoeffers *Life Together* for å få mer innsikt i hans teologi fra den samme perioden som *Christologie* og *Nachfolge* ble skrevet. Utover dette vil jeg benytte meg av supplerende litteratur der det er relevant for å bygge opp under de funn jeg i løpet av arbeidet kommer frem til, samt belegge viktige standpunkt fra relevante kilder underveis i oppgaven.

1.3 Avgrensning.

Målet med denne oppgaven er å belyse temafeltet etterfølgelse. Jeg kunne valgt å skrive bredt om dette emnet, men ser det som hensiktsmessig å snevre inn fokus for å få mer dybde og utbytte av arbeidet. Derfor har jeg valgt å fokusere på Bonhoeffer og hans bok *Nachfolge*. Videre er det viktig å ha et fundament å analysere hans syn på etterfølgelse opp i mot og har derfor valgt å benytte meg av *Christologie* for å etablere et fundament som er kristologisk. Selv om jeg ønsker å ha et kristologisk fundament for min tilnærming til Bonhoeffer og hans syn på etterfølgelse, vil jeg ikke skrive en avhandling der kristologien står som hovedfokus. Det er Bonhoeffers syn på etterfølgelse i *Nachfolge* som vil være hovedfokuset. Jeg vil heller ikke diskutere Bonhoeffers kristologi særlig bredt, men konsentrere meg om å definere og etablere et fundament av hans tanker angående kristologi. Jeg vil heller ikke diskutere Bonhoeffers syn på etterfølgelse opp mot andre syn på etterfølgelse enn de syn han eventuelt selv tar opp i *Nachfolge*. Grunnen til dette er at jeg ser det som hensiktsmessig å fokusere på om det er koherens og sammenheng mellom det Bonhoeffer sier om kristologi og det han sier om etterfølgelse.

Dietrich Bonhoeffer gikk gjennom ulike faser i livet der ulike teologiske tema ble vektlagt i forskjellig grad. Kombinert med at en tar til seg lærdom hele livet, er det ikke unaturlig at det også hos Bonhoeffer var en utvikling fra det han skrev tidlig i sin karriere og det han skrev på slutten av sin karriere. Flere har etter Bonhoeffers død kommet med sitt syn og sin tolkning av hva han mente og sto for. Noen av disse hevder at det som Bonhoeffer gav ut

tidlig ikke lenger har gyldighet. Andre igjen vil hevde at de fleste teologiske perspektivene hos Bonhoeffer holder seg konstant gjennom hele hans teologiske virke. Jeg kommer ikke til å analysere hvilken utvikling Bonhoeffer selv hadde i forhold til temaene etterfølgelse og kristologi, eller hvilke synspunkt på hans teologiske utvikling som er riktige. Det faller utenfor det jeg ønsker å se nærmere på i denne oppgaven.

For å unngå å havne i problematikken om Bonhoeffers utvikling, hva som er og hva som ikke er gyldig, vil jeg ikke gi en detaljredegjørelse av Bonhoeffers liv og verk men konsentrere meg om å etablere en forståelse for den kristologien han representerer og hvordan den kommer til uttrykk i forhold til etterfølgelse i *Nachfolge*. Jeg har valgt å fokusere på den perioden av Bonhoeffers liv (1933-1937) da disse verkene ble utformet og utgitt, og på den måten avgrense meg fra videre diskusjon om hans utvikling.

1.4 Metode.

Avgrensingen jeg har gjort i forhold til materialet som blir benyttet i oppgaven handler også om metodisk tilnærming til besvarelsen. I følge Mæland kan det være et pedagogisk fortrinn å benytte tekster eller tema som hører naturlig sammen (1976:14). Den systematiske undersøkelsen jeg vil foreta i arbeidet med denne oppgaven handler om å analysere og finne ut av sammenhengen mellom temafeltet kristologi og temafeltet etterfølgelse hos Bonhoeffer. På den måten vil både den materielle avgrensningen og den metodiske tilnærmingen være et nyttig styringsverktøy for å besvare problemstillingen for avhandlingen.

I følge Stanley J. Grenz er det noen forutsetninger som må ligge til grunn for at teologien skal kunne være til hjelp for kirken og stadig nye generasjoner; ”teologien må derfor bevege seg mellom tre poler; det bibelske evangelium, kirkens arv og samtidens tankeverden (1995:7)”. Det er dette jeg vil undersøke hos Bonhoeffer. Hvordan henger Bonhoeffers teologi om etterfølgelse og kristologi sammen i forhold til evangeliet, kirkens arv og samtiden? I lys av dette har jeg valgt å dele avhandlingen opp i en kristologidel, en hoveddel der etterfølgelse blir sett i lys av kristologien, og tilslutt et lite utblikk der jeg kommer med mine betraktninger. Jeg vil i de ulike delene av oppgaven belyse de forskjellige innfallsvinklene som Grenz trekker frem.

Først vil jeg presentere og redegjøre for kristologien som ligger til grunn for Bonhoeffers teologi. Dette er viktig, da jeg legger til grunn at Bonhoeffer syn på etterfølgelse bygger på hans syn på Kristus og forståelse av hvem Kristus er og var. Jeg vil også drøfte kristologien hos Bonhoeffer opp mot ulike momenter fra andre kilder, for å se nærmere på hva som skiller Bonhoeffers syn fra andre og hvilke svar han presenterer. Det er også viktig å sette

Bonhoeffer sin kristologi inn i konteksten av hans samtid for å forstå hvilke nye moment Bonhoeffer kommer med.

På bakgrunn av den kristologiske redegjørelsen og drøftingen vil jeg se nærmere på hvilke kristologiske premiss som ligger til grunn for etterfølgelse i *Nachfolge*. Videre vil jeg redegjøre for hva Bonhoeffer mener med etterfølgelse i *Nachfolge*, for deretter å drøfte hans syn opp mot den kristologien som ligger til grunn. Henger kristologien og synspunktene til Bonhoeffer på etterfølgelse sammen?

Etter å ha presentert Bonhoeffers syn på Kristus og hva det innebærer å følge etter han, fører det videre til avslutningen av avhandlingen. Der vil jeg først konkludere med de funn som er gjort, før jeg avslutter med et etterord. I etterordet vil jeg prøve å belyse, og synliggjøre, hvilken relevans Bonhoeffer sitt syn på Kristus og etterfølgelsen kan ha å si for oss i dag.

1.5 Disposisjon:

Kapittel 2 Kristologi.

Jeg vil i kapittel to gå gjennom og gi en vurdering av Bonhoeffers kristologi slik den kommer til uttrykk i *Christologie*. Denne boken er basert på forelesninger Bonhoeffer hadde sommeren 1933 i kristologi og vil dermed gi et godt grunnlag for å identifisere hvilken kristologi som ligger til grunn for hans syn på etterfølgelse senere i oppgaven. *Christologie* og *Nachfolge* er begge produkter fra samme tid i Bonhoeffers liv og virke. Det er derfor mer hensiktsmessig å benytte denne boken i forhold til litteratur som ble produsert senere i Bonhoeffers liv og forfatterskap.

Kapittel 3 Etterfølgelse.

Jeg vil i starten av dette kapittelet komme med en kort presentasjon av hva Bonhoeffer mener med etterfølgelse i *Nachfolge*. Videre vil jeg gå mer systematisk gjennom boken og identifisere ulike aspekt ved hans syn på etterfølgelse. Samtidig som jeg identifiserer og viser ulike aspekt ved Bonhoeffers syn på etterfølgelse vil, jeg se det i lys av og drøfte dette opp mot den kristologien som jeg har identifisert i kapittel to. Hvordan henger Bonhoeffers syn på etterfølgelse sammen med den kristologien som allerede er presentert?

Kapittel 4 Konklusjon

Jeg vil i dette kapittelet konkludere med det jeg i løpet av oppgaven har funnet ut om Bonhoeffer, hans kristologi og hva den har og si for hans syn på etterfølgelse. Jeg vil også konkludere i forhold til om det har relevans å lese Bonhoeffers tanker om etterfølgelse i lys av den Kristologi som ligger til grunn.

Kapittel 5 Etterord.

Avslutningsvis vil jeg komme med noen betraktninger og synspunkt basert på de funnene jeg har gjort i oppgaven. Jeg trekker noen linjer fra Bonhoeffers tid til vår tid og ser på hva han har betydd og hva hans syn på etterfølgelse i *Nachfolge* kan fortsette å bety for oss i dag.

1.6 Målsetting:

Boken *Nachfolge* har et budskap om etterfølgelse av Jesus Kristus. Kirken har i hele dens historie vært opptatt av å spre evangeliet om Jesus. Det har vært ulike mennesker til ulike tider som har satt spor etter seg gjennom tanker ord og gjerninger. Bonhoeffer er en av disse, som gjennom ord og handling, har inspirert og vist vei for andre i det å spre evangeliet om Jesus og leve etter det. Derfor er hovedmålsettingen med denne oppgaven å lære mer om etterfølgelse ved å se nærmere på hva Dietrich Bonhoeffer sier om dette temaet. Jeg vil prøve å forstå hva som ligger til grunn for hans syn på etterfølgelse og den kristologiske bakgrunnen for dette synet. Jeg vil undersøke, og prøve å påvise, at det har stor relevans for forståelsen av Bonhoeffers syn på etterfølgelse at en samtidig har en forståelse for de kristologiske momentene som ligger til grunn.

2. Kristologi

For å kunne forstå Bonhoeffer og hans teologi må en starte med å få en forståelse av hvilken kristologi som ligger til grunn. Målet med denne oppgaven er å identifisere de kristologiske premissene som ligger til grunn for Bonhoeffers syn på etterfølgelse i *Nachfolge*. Jeg vil i det følgende komme med en redegjørelse for Bonhoeffers kristologiske utgangspunkt, basert på hans forelesninger ved universitetet i Berlin sommeren 1933, senere utgitt i boken *Christologie*. Videre vil jeg senere i oppgaven vise hvordan kristologien kommer til uttrykk gjennom Bonhoeffers syn på etterfølgelse i *Nachfolge*.

2.1 Innledning

Kristologien har vært viktig fra kirkens begynnelse. En av de viktigste kampene har vært knyttet til Jesus, om han var både helt og fullt menneske og helt og fullt Gud. Selv om en på kirkemøtet i Nikea kom fram til en trosbekjennelse som er normativ for hvem Jesus er, og dogmet om Jesu to naturer ytterligere presisert og stadfestet på kirkemøtet i Kalkedon i 451. "The Chalcedonian doctrine of one Christ, who acknowledged in two natures that unite to form a single person, was to this extent common property" (Gaddis 2005:59). Selv om det med Luther og reformasjonen kom til et brudd med den katolske kirke, har en tatt med seg det kristologiske dogmet. "Reformasjonen overtok det kristologiske dogmet fra oldkirken, uten spesielle motforestillinger" (Austad 2012:39). Et eksempel på denne kontinuiteten, fra den oldkirkelige tradisjonen til den lutherske tradisjonen, kommer frem i *Konkordieboken*; "Jesus Kristus er i sannhet, i vesen og natur fullstendig Gud og menneske i en person uatskillelig og udelelig" (Mæland 1985:405). Selv om den lutherske kirke overtok oldkirkens kristologiske dogmer og Bonhoeffer står i den lutherske tradisjonen kan en stille seg spørsmålet om Bonhoeffer kunne komme med noe nytt i forhold til kristologien. Som allerede nevnt har, en av hovedkampene innen kristologien handlet om hvordan en skal forholde seg til Jesu som både menneske og Gud. Den historiske Jesus, som er bundet til et bestemt tidspunkt på jorden, og den evige Kristus som ikke er bundet av tid og rom. Det er i møtet med dette Bonhoeffer etablerer det han mener må være kristologiens fundament, nærværet av den historiske og evige Kristus. "The presence of Christ requires the statement 'Jesus is fully man'; but I also requires the other statement 'Jesus is fully God'" (Bonhoeffer 1978:44). Videre er Bonhoeffer opptatt av at vi må se Jesus Kristus som en helhet. "This complete Christ is the historical Jesus, who can never in any way be separated from his work"(Bonhoeffer 1978:39).

Men det er ikke nok at vi må holde sammen Jesus som historisk person, hans gjerninger og at han er fra evighet av. Det avgjørende er at han er den korsfestede og oppstandne Messias. Dette kaller Bonhoeffer det første Kristologiske poeng. "Jesus is the Christ present as the

Crucified and as the risen one” (Bonhoeffer 1978:43). Kristus uten oppstandelsen vil ikke ha noen relevans for mennesket. Uten oppstandelsen blir Jesus bare en fjern skikkelse uten mulighet til å etablere noen relasjon til mennesket. “Only the risen one makes possible the presence of the living person and gives the necessary presupposition for Christology, which is no longer lost in historical energy or the appearance of an ideal Christ” (Bonhoeffer 1978:44). Her går Bonhoeffer i polemikk mot deler av den liberale teologi i sin samtid. Han hevder de teologene som har lagt grunnlaget for det som kjennetegnet samtidens liberale teologi har misforstått. Det betyr at både Ritschl, Herrmann og Schleiermacher tar feil. Bonhoeffer viser til 1 Korinterbrev for å underbygge påstanden om at en ved å neglisjere oppstandelsen, og ikke ta den på alvor, ødelegger både kristologien og kirken, ”If Christ has not been raised, your faith is futile and you are still in your sins” 1 Kor 15:17 (1978:45). Når en blir overfokuset på den historiske Jesus, uten å ta med at det er oppstandelsen som er det avgjørende poenget for om Kristus kan være til stede i verden som Guds åpenbaring, bommer en på selve kristologiens fundament. “That means that only the risen one, who has ascended to heaven, can be present with us, not one who is only within history” (Bonhoeffer 1978:45). Bonhoeffer viser til Luther som forklarer mysteriet med Jesu nærvær ved å eksemplifisere hva dette betyr for mennesket. Når Gud var bundet til jorden var han langt borte fra oss, men når den oppstandne har dratt tilbake til himmelen, er han nær oss. “When he was on earth, he was far from us. Now that he is far, he is near to us” (Bonhoeffer 1978:44).

Det kristologiske problem som oppstår, og som både Ritschl, Herrmann og Schleiermacher ikke løser i følge Bonhoeffer, er spørsmålet om hvordan en skal holde sammen at Jesus har vært en fysisk person på jorden i et bestemt tidsrom, samtidig som han som Gud har vært til stede fra evighet og til evighet. ”The attempt of liberal theology to distinguish between the Jesus of the Synoptic Gospels and the Pauline Christ is doomed to failure, judged both historically and dogmatically” (Bonhoeffer 1978:69). Bonhoeffer holder igjen fram at disse perspektivene må holdes sammen. ”Because Jesus Christ is man, he is present in time and space; Because Jesus Christ is God, he is eternally present” (Bonhoeffer 1978:45). Han utdyper dette videre, og kobler seg med det på tradisjonen i kirken, og sier at Jesus er både sant menneske og sann Gud. “The presence of Jesus Christ requires the statement, ‘Jesus is fully man’; but it also requires the other statement, ‘Jesus is fully God’” (Bonhoeffer 1978:45).

Det andre kristologiske poenget hos Bonhoeffer handler om hvor en finner Kristus. Hvor er denne tilstedeværelsen det er snakk om? Svaret på spørsmålet er kirken. Det er i Kirken en finner Jesus, i ordet og sakramentene. “Christ as person is present in the Church” (Bonhoeffer 1978:43). Grunnen til at dette er viktig, er at det er når Kristus er til stede, en kan stille det rette spørsmålet. I og med at Kristus ikke kan bevises vitenskapelig hører bevisbyrden

til i den ontologiske sfæren. Men for å kunne ha rett forhold til ham man vil stille spørsmålet til, må han, i dette tilfellet Kristus, være til stede. “The Christological question can only be posed scientifically in the setting of the Church. It can only be put where the basic presupposition, that Christ claims to be the Logos of God is accepted: there, where men ask about God because they know who he is” (Bonhoeffer 1978:32). Det er med dette som basis en kan komme til større forståelse av hvem Kristus er. Det er i kirken, der ordet blir forkynt og sakrament blir delt, at en kommer i rett posisjon til å stille spørsmålet; hvem er Jesus? “Only when preaching and sacrament take place in the Church can Christ be questioned” (Bonhoeffer 1978:43). Videre definerer Bonhoeffer kristologien som den personlige strukturen og helheten til den nærværende historiske Jesus. “The subject of Christology is the personal structure of being the complete, historical Jesus Christ” (Bonhoeffer 1978:39). En avgjørende viktig egenskap ved Kristus, er at han grunnleggende er for mennesket. Tar en bort dette grunnlaget fra kristologien mister en fokus på samme måte som når en ikke ser helheten i hvem Jesus Kristus er og var. “Every Christology which does not begin with the assumption that God is only God for me, Christ is only Christ for me, condemns itself” (Bonhoeffer 1978:47). At Kristus grunnleggende er for mennesket vises, dypest sett gjennom Guds lengsel etter relasjon med mennesket, ved at han sendte sin sønn til verden for å gjenopprette relasjonen mellom seg og mennesket. I det følgende vil jeg se nærmere på hva Bonhoeffer legger i ’pro me’ begrepet og hvordan dette har konsekvenser for kristologien.

2.2 ’Pro me’ struktur

Bonhoeffer henter begrepet ’pro me’ fra den lutherske tradisjonen. Luther bruker i følge Elert begrepet ’pro me’ for å synliggjøre og oppsummere det som ligger i Jesu handling for det enkelte menneske. Det er ikke bare noe som skjer objektivt, det skjer for menneskets skyld (1965:60). Althaus synliggjør dette ytterligere når han refererer Luther; ”true faith in Jesus Christ is characterized by the fact that it relates Christ and his work to the believers own existence with its ’for me’ and ’for us’” (1966:192). Videre kommer det også frem i Luthers lille katekisme, der Luther sier følgende om frelsen i Kristus; ”Han er min Herre, som har gjenløst meg fortapte og fordømte menneske, kjøpt meg fri og frelst meg fra alle synder” (Brunvoll 1972:119). Grunnlaget for ’pro me’ strukturen og basisen for kristologien er at en holder sammen Jesu person og hans handlinger. “What is decisive about the pro me structure is that being and act of Christ are maintained together in it” (Bonhoeffer 1978:47). Det er først når disse to, Jesu vesen og hans handling holdes sammen, at vi kan stille spørsmålet om hvem Jesus er. Og svaret er at han frivillig har knyttet seg til mennesket. ”He is the one who has really bound himself in the freedom of his existence to me” (Bonhoeffer 1978:48). Når en har

etablert denne forståelsen av Jesus, dette utgangspunktet for Kristologien, er det i følge Bonhoeffer 3 perspektiv som Pro-Me strukturen betyr for relasjonen til mennesket. For det første, Jesus er utgangspunktet. Det er han som viser vei og er den en skal følge etter. ”Jesus Christ is the first-borne of many brethren who follow him” (Bonhoeffer 1978:48). Videre er Jesus menneskets stedfortreder, det er han som står mellom Gud og mennesket. Han tar gjennom, sine handlinger og i kraft av å være Gud, menneskets synd og skyld på seg. ”There where mankind should stand, he stands as a representative, enabled by his pro me structure” (Bonhoeffer 1978:48). I sum betyr dette at Jesus er fundamentet og grunnlaget for Guds relasjon til menneskene. På bakgrunn av at Jesus er menneskenes stedfortreder, og at Jesus samtidig er Gud, får mennesket nåde fra Gud gjennom Jesus. ”Because the new humanity is in him, God is gracious to it in him” (Bonhoeffer 1978:48).

Jesus sin tilstedeværelse, en tilstedeværelse som er ’pro me’, og Bonhoeffers vektlegging av å holde Jesus som person og hans handlinger sammen, gir mennesket en nøkkel til forståelse av Kristologi. En vet at Jesus er for mennesket og en vet at Kristus er den oppstandne. “This way of beginning Christology with such a statement of his presence has the advantage that Jesus is understood from the beginning and already known as risen and ascended into heaven” (Bonhoeffer 1978:48). Selv om en gjennom dette har etablert et utgangspunkt for kristologien, må en ikke glemme at sannhetsgehalten i kristologien ikke kan bevises vitenskapelig. Videre må en holde seg til det rette spørsmålet, Hvem er Jesus?, uten å stille spørsmålet, hvordan. “That means that the Christological question is fundamentally an ontological question. Its aim is to work out the ontological structure of the Who? , without plunging on the Scylla of the How?, or the Charybdis of the question of the ‘truth’ of the revelation” (Bonhoeffer 1978:32-33). Hvordan og hva som er sant, er spørsmål som i følge Bonhoeffer leder en bort fra rett erkjennelse i kristologien. Mennesket må selv velge om en vil tro. Spørsmålet; hvem er Jesus? må stilles i tillit. En får ikke den vitenskapelige bekreftelsen. “Thus the question, ‘Who?’, which already contains in it the responding question and answer can only be spoken in faith” (Bonhoeffer 1978:36). Tilliten det er snakk om innebærer også å ydmyke seg og komme til erkjennelsen av hvem som dypest sett handler med hvem. Det er Jesus som handler med mennesket og ikke omvendt. Det er med dette som basis en kan stille spørsmålet; Hvem er du? Hvem er Jesus? “The question, ‘Who?’, can be put to Jesus only when the responding question has already been heard. Then its not man who has dealt with Jesus, but Jesus that has dealt with man” (Bonhoeffer 1978:36). Den tilbakevendende utfordringen vil likevel være å holde sammen det sentrale punktet, at en må se Jesus som helhet, både hans person og hans gjerninger. “The difficulty, however, consist of maintaining the unity of act and being” (Bonhoeffer 1978:48).

2.3 Formene for Jesu nærvær

Jesu nærvær eller form kommer, i følge Bonhoeffer, til uttrykk på tre måter. Kristus som Ordet, Kristus som Sakrament og Kristus som Kirken. Bonhoeffer viser til Johannes-prologen; ”I begynnelsen var Ordet” og ”alt ble til ved ham, uten ham er ingenting blitt til” Joh 1,1,3. Det er dette Ordet/Logos som har tatt bolig iblant oss. Det er dette ordet/Logos som er sannheten. “Christ the Word is truth. There is no truth apart from the Word and by the Word” (Bonhoeffer:1978:49). Det er denne sannheten en må tro på i møtet med sakramentet, nattverden, der mennesket får tilgang til Guds nåde gjennom Jesus handlig. “Whoever believes the Word in the sacrament has the whole sacrament” (Bonhoeffer 1978:53). Og i kraft av å handle ‘pro me’ er Jesus kirken, og dens grunnvoll. “Christ is the Church by virtue of his pro me being”(Bonhoeffer 1978:58). I det følgende vil jeg se nærmere på de tre dimensjonene, ordet, sakramentene og kirken.

2.3.1 Ordet

Kristus som Ordet er selve sannheten. Det har, som Johannes skriver i sitt evangelium, se Johannes 1, eksistert fra begynnelsen av og det har fra begynnelsen handlet og skapt. Ordet er sannhet fordi at Gud har valgt å åpenbare seg selv gjennom det. ”God has revealed himself in the Word. He has bound himself to the word that he might speak to men. He does not alter his Word” (Bonhoeffer 1978:49). Gud vil møte mennesket, og gjennom Ordet møter Guds Logos, menneskets Logos. “Because man has logos, God meets him in the Logos, who speaks and who is himself the Word” (Bonhoeffer 1978:49). Gud møter mennesket med sitt ord. Senere når vi ser på etterfølgelsen, er det tydelig at det i forhold til Jesus sitt kall til den enkelte, er det Guds åpenbaring som kommer til uttrykk i det konkrete øyeblikket. “Christ as Word in the sense of address is thus not timeless truth. Its truth spoken into the concrete moment” (Bonhoeffer 1978:50). Kristus som ordet, er for mennesket og har en agenda der mennesket skal bli møtt av Gud, gjennom Jesus. Derfor er ikke ordet en avsløring av skjulte sannheter, eller ny morallære. “Its content is not the uncovering of hidden truths, nor the imparting of a new concept of God, nor a new moral teaching” (Bonhoeffer 1978:51). Det som kjennetegner ordet er heller det motsatte, det er enkelt og skal være lett for mennesket og forstå. “Clarity and simplicity are of the very nature of the Word of God. The divine Logos is truth and meaning” (Bonhoeffer 1978:49).

Sannheten og meningen med det Gud gjør, handler om at han først og fremst ønsker relasjon til mennesket. “Christ of word in the sense of address is then also first really Christ pro me” (Bonhoeffer 1978:51). Gud møter mennesket gjennom å la sitt Logos ta bolig i det menneskelige Logos. “In Christ the divine Logos enters the human logos; that is the

humiliation of Jesus Christ” (Bonhoeffer 1978:49). Spenningen mellom Jesus som person og hans handlinger, at han har vært til fra evighet av, men også konkret og fysisk på jorden, fører til at Bonhoeffer kommer med noen advarsler i forhold til at Guds logos tar bolig i det menneskelige logos. Selv om vi skal holde Jesus som helt og fullt Gud og Jesus som helt og fullt menneske sammen må en ikke trekke slutningen at Guds logos blir identifisert med det menneskelige logos. ”One should be careful to note that Gods’s Logos does not become identified with the human logos, as is assumed by German idealism, neither does it become analogous to it, as Catholicism teaches” (Bonhoeffer 1978:49-50). Faren ved en slik tankegang, er at den gir grunnlag for selvrettferdiggjørelse, og leder mennesket til og undra seg Guds dom og ikke lenger trenger å stå til rette for det en har gjort og ikke har gjort. ”Such misunderstanding lead to the idea of self-redemption and in this way human logos escapes the judgment of the Christ Logos” (Bonhoeffer 1978:50). Unngår en å trekke disse feilsluttingene er, konsekvensen for mennesket at det kommer inn under Guds sannhet: “Man in his being and existence is placed in the truth” (Bonhoeffer 1978:50). En kommer inn i en relasjon der en både blir kalt og tilgitt, der en finner nåde og mening. “Christ becomes the address of forgiveness and command” (Bonhoeffer 1978:51). Jesus er Ordet, Guds Ord, det er han det handler om. Det er han som er kjernen og grunnlaget for at mennesket kan få tilgivelse og bli møtt. “Both forgiveness and command happens because the Word of God is the person of Christ” (Bonhoeffer 1978:51).

2.3.2 Sakramentene

Tilgivelsen som ordet vitner om, blir gitt mennesket i sakrament. Uten tilgivelse av synder ville ikke sakramentene hatt noen verdi. Det er i kraft av løftet om tilgivelse og sannheten i Jesu ord at Guds åpenbaring blir virkeliggjort. “The promise of the forgiveness of sins makes the sacrament what it is, clear revelation” (Bonhoeffer 1978:53). Jesu til stedevarrelse i sakramentene er det som gjør det til noe transcendent, og Bonhoeffer er igjen påpasselig med å holde fokus på hvilket spørsmål som gjelder. Det er fortsatt hvem, ikke hva eller hvorfor. “Who is present in the sacrament?”, is the only question to ask” (Bonhoeffer 1978:57). Grunnen til at spørsmålsstillingen er viktig handler om å ha rett forståelse til både handlingen og den som virker gjennom handlingen. Nattverdsakramentet betyr ikke at Gud Fader blir menneske, det handler om at Kristus, som Gud, ydmyker seg for mennesket skyld. “The sacrament is not God becoming man, but the humiliation of the God-Man” (Bonhoeffer 1978:54). Likevel er svaret på spørsmålet om hvem som er til stede i sakramentet Gud. Gud som den inkarnerte, den Gud som ikledde seg en tjeners skikkelse og tok bolig iblant menneskene. “The complete person of the God Man is present, in his exaltation and

humiliation” (Bonhoeffer 1978:57). Jesus er i sakramentene, både dåpen og nattverden, til stede som den som skaper nytt liv. På samme måte som han ved begynnelsen av verdens eksistens sammen med faderen skapte, skaper han nå gjennom sakramentene nytt liv. “He is present as our creator, who makes us into new creatures” (Bonhoeffer 1978:58). For at dette ikke skal bli tomme ord må en igjen huske på hvem Jesus er. En må holde sammen Jesus som Gud fra tidenes morgen, at han ble menneske, og ikke minst at han er den oppstandne. “The historical and crucified, the risen one, who has ascended into heaven, the God-Man revealed as brother and Lord, as creature and creator” (Bonhoeffer 1978:58). Jesus Kristus er stedfortrederen som gjennom sakramentene tydeliggjør at han gjennom sine handlinger, ’pro me’, er for mennesket og for verden. Kristus er mellommannen som står mellom Gud og det skapte. “In the sacrament, Christ is the mediator between nature and God and stands for all creation before God” (Bonhoeffer 1978:65). Kristus står mellom den Hellige Gud og den skapte verden som er full av synd. Og han gjenoppretter relasjonen mellom Gud og mennesket, mellom Gud og verden. Denne gjenoprettelsen blir ikke total og fullkommen før Jesus kommer igjen for annen gang, men likevel er det gjennom Jesu verk etablert en ny relasjon mellom Gud og mennesket.

2.3.3 Kirken

Kristus har gjennom ordet og sakrament åpenbart seg for mennesket. Men han har også bundet seg til den kirken han grunnlegger når han sier til Peter, ”på deg vil jeg bygge min kirke” (Matt 16,18). Kirken er Jesu legeme på jorden ”The Church is the body of Christ” (Bonhoeffer 1978:59). Det innebærer at den som tilhører kirken, eller vil følge etter Jesus, har et oppdrag i å være mesterens hender og føtter i verden. Det innebærer også at Kirken må være tro mot Kristus for å være kirke. En må vise og forkynne Jesu helhet, ikke bare bruddstykker og deler av ham. “If the complete Christ is not in the preaching, then the Church is broken” (Bonhoeffer 1978:52). Jesus er både den hellige Guddommen og den ydmykede tjeneren. Han er både Gud og menneske. En kan ikke fjerne deler av han eller plukke ut det en liker best. “This Christ existing as Church is the whole person, the one who is exalted and who is humiliated” (Bonhoeffer 1978:59). At Jesus er for mennesket vises igjen i de handlinger og gjerninger han foretar seg. Jesus Kristus, hans død og oppstandelse er selve grunnlaget for, og opprinnelsen til, kirken. Bonhoeffer er tydelig på at Jesus gjennom korset er selve kirken. ”He is the Church. He not only acts for it, he is it, when he goes to the cross, carries the sins and dies” (Bonhoeffer 1978:48). Kirken er stedet der sakramentene blir forvaltet, stedet der ordet blir forkynt. Men kirken er ikke først og fremst et bygg. Det er Kristus, det er menigheten, det er fellesskapet der Kristus lever mellom mennesker. Det er denne formen Kristus er til stede på i verden i dag. Gud er også til stede gjennom Den Hellige Ånd, men Kristus blir åpenbart i verden gjennom

Kirken. "Between his ascension and his coming again the Church is his form and indeed his only form" (Bonhoeffer 1978:58).

2.4 Den historiske Jesus.

For Bonhoeffer er det viktig å etablere forståelsen av hvem Jesus er før en går i dybden på den Historiske Jesus. Fordelen med en Kristologi som har dette som utgangspunkt, er at da har en med seg forståelsen av at Jesus Kristus er Gud fra evighet, ble mennesket, døde men sto opp igjen. "This way of beginning Christology...has the advantage that Jesus is understood from the beginning and already known as the risen and ascended into heaven" (Bonhoeffer 1978:48). Det er en hjelp til å holde fast på det rette spørsmålet i møte med Jesus. Hvem, ikke hvordan eller hva, er det rette spørsmålet. Med dette som bakteppe drar Bonhoeffer en linje gjennom kirkehistorien. Der han identifiserer ulike feiltrinn og eksempler på vranglære som har oppstått som en følge av at en ikke har tatt Kristus sin doble natur på alvor, og problemene en kommer opp i ved å stille feil spørsmål. "In Christology, the humanity of God and the divinity of man must be held together" (Bonhoeffer 1978:84). Utfordringene en har støtt på i arbeidet med å bevare og definere hva som er rett lære, kretser gjentatte ganger rundt spørsmålstillingen og utleggelsen av hvem Jesus er og var i lys av evangeliene og andre historiske skrifter. Hva Jesus selv sa og hva Paulus og ny-testamentet uttrykker, har vært gjenstand for flere ulike tolkninger. Bonhoeffer benytter to begreper for å synliggjøre dette, kritisk kristologi og positiv kristologi.

2.4.1 Kritisk kristologi

Den kritiske kristologien har som mål å definere bort de elementer eller tanker og læresetninger som bryter med det en kan kalle rett lære. "Critical Christology is concerned with differentiating and setting boundaries against a false Jesus Christ" (Bonhoeffer 1978:100). Den kritiske kristologien fungerer dermed som et kontrollverktøy. Den setter grenser for hva en kan si og ikke si om Jesus. Er det samsvar mellom det evangeliene sier om Jesus og det nye innspillet som kommer? Begrunner en nye standpunkt basert kun på enkeltdeler av skriften eller tar en med helheten? Hvis svaret er nei på første spørsmål eller ja på andre spørsmål, har det fra kirkens hold blitt avgrenset og betegnet som falsk lære eller vranglære. Den kritiske kristologien sørger dermed for å holde fast på hvem Jesus er og var. Det er likevel viktig å påpeke at tanker og ideer som har blitt definert som vranglære har hatt sin misjon i å tvinge kirken til å ta stilling til ulike aspekt ved Jesus og menneskets forståelse av dette. Noe som igjen betyr at kontinuerlig arbeid med Kristologi, i brytningen mellom nye tanker og ønsket om mer innsikt, har fått en mer presis og tydelig kristologi. For Bonhoeffer handler dette om at en

må huske det rette spørsmålet, hvem er Jesus? Det er det spørsmålet som legger grunnlag for rett innsikt. De andre spørsmålene (hva og hvordan) leder en galt av sted.

2.4.2 Positiv Kristologi.

Den positive kristologien sier i motsetning til og på grunnlag av, den kritiske kristologien noe om hvem Jesus er. Når en gjennom den kritiske kristologien har satt rammer rundt essensielle moment av hvem Jesus er, kan den positive kristologien presentere det som er innenfor rammene. Bonhoeffer trekker fram to hovedpoeng. Den inkarnerte og den som er både ydmyket og opphøyd.

Inkarnasjonen er avgjørende for at standpunktet om Guds menneskelighet i Kristus kan bli uttalt. Den inkarnerte er Gud som ble menneske på samme måten som oss. "He is God who became man, as we became man" (Bonhoeffer 1978:102). Det er også gjennom inkarnasjonen at Gud blir forherlighet. Gud velger å åpenbare seg i verden gjennom Jesus Kristus. Ved at Gud blir menneske blir han herliggjort. "The incarnate one is the glorified God" (Bonhoeffer 1978:105). På samme måte, som den kritiske Kristologien setter rammer for hva en ikke kan si om Kristus, er Bonhoeffer tydelig på og utfyllende når det er snakk om Guds menneskelighet. Gud er for mennesket og ingenting menneskelig er fremmed for Kristus som den inkarnerte. "Of him only is it valid to say that nothing human was alien to him. Of this man, we say: 'This is God for us'" (Bonhoeffer 1978:103). Inkarnasjonen er noe mennesket må akseptere og erkjenne i tro, selv om en ikke har synlige bevis. "Faith is when the search for certainty out of visible evidence is given up" (Bonhoeffer 1978:110). Men inkarnasjonen er for den som tror selve beviset på at Gud er for mennesket, et bevis som ikke kan underbygges vitenskapelig. Men, som likevel i tro blir stående der som sant, at Gud knytter seg til mennesket av fri vilje ved å sende sin sønn til verden som den inkarnerte. "God binds himself freely to the creature and freely glorifies himself in the incarnate one" (Bonhoeffer 1978:106). Inkarnasjonen er ikke bare herliggjøringen av Gud, den er også Kristi ydmykelse. Jesus velger selv, i kjærlighet til mennesket, å komme til verden. Men han kommer til en verden som er falt i synd. Han kommer med et oppdrag om å gjenopprette den brutte relasjonen mellom Gud og mennesket. "In the humiliation, Christ, of his own free will, enters the world of sin and death" (Bonhoeffer 1978:107). Det er Jesu ydmykelse som er menneskets redning. Der Jesus som stedfortreder blir dømt for menneskeslektens synd og skyld, blir mennesket frelst. "Because it is he who is condemned, we are saved through him" (Bonhoeffer 1978:108). Bonhoeffer kommer igjen og igjen tilbake til spørsmålsstillingen, hvem er Jesus, hvem er han som blir ydmyket for menneskets skyld? "Who is the humiliated God-Man" (Bonhoeffer 1978:106). Det er Gud som ble menneske. Det er Jesus, helt og fullt Gud og menneske på samme tid. Den opphøyde som

ble ydmyket for menneskets skyld. Han som kom til verden uten å synde. Han som i kraft av sin syndfrihet kan stå som mellommann mellom Gud og mennesker, mellom verden og Gud. "The one who bears our sins, and none other, he is the sinless one, the holy, the eternal, the Lord, the Son of the Father" (Bonhoeffer 1978:108).

En av hemmelighetene knyttet til inkarnasjonen er at mennesket får del i Guddommen. "The humanity is taken up into the Trinity" (Bonhoeffer 1978:105). Gjennom dette og, ved det faktum at mennesket er skapt av Gud, har mennesket fått uendelig verdi og blitt herliggjort som en del av Guddommen. Mennesket blir ikke Gud men, skal fra og med inkarnasjonen og i evighet leve sammen med Gud. "The glorification of God in the flesh is now at the same time, the glorification of man" (Bonhoeffer 1978:105). Det er ved Guds ydmykelse mennesket igjen kan stå i relasjon til Gud. Kristus er til stede i kirken, i sakramentene og i ordet, som den opphøyde og den ydmykede. Kristus er den oppstandne som har ofret sitt eget liv for å vinne frelsen for mennesket, og som ved sitt nærvær er tilgjengelig for de som vil følge etter ham. "The humiliated one is present for us as the risen and exalted one" (Bonhoeffer 1978:111).

2.5 De ulike posisjonene Bonhoeffer går i polemikk mot

Når Bonhoeffer går gjennom kirkehistorien er det avarter av feil spørsmålsstilling som blir avslørt. Jeg vil ikke vise alle de ulike retningene Bonhoeffer går i rette med, men nøyer meg med noen tilfeller som eksempel på bruk av kritisk Kristologi. Den liberale teologi blir prøvd på om de tar høyde for Jesu oppstandelse eller ikke. Det er dette som er det avgjørende poenget. Stopper en ved den Historiske Jesus, uten å ta på alvor at han er den oppstandne Kristus feiler, den liberale teologien. "Liberal theology stands and falls with the separation of Jesus from Christ" (Bonhoeffer 1978:69). Denne skjelningen, der en fokuserer på en av Jesus sine naturer og neglisjerer den andre, er typisk representativ for den gnostiske tankegangen. Gnostisisme er preget av gresk tankegods der det hellige og edleste ikke kan nedverdigs til menneskelig natur. Dermed bestrider den gnostiske tankegangen Jesu menneskelighet. Eller sagt på en annen måte, gnostikerne hevder at Gud aldri ble menneske. Dette står i direkte motsetning til kristologiske standpunktet om at Jesus Kristus er både fult og helt Gud og fult og helt menneske.

En annen fallgrube er å holde Jesus fast i sin menneskelighet, men ikke anerkjenne Jesu guddommelighet. Dette har sin opprinnelse fra jødisk tankegods, der forestillingen og synet på en monoteistisk Gud stenger for muligheten for Jesus til å bli betraktet som Gud. Gud er en og da er det ikke rom for flere enn Gud selv. Den kristne kirke hevder i møtet med dette at Gud fortsatt er EN selv om vi i denne ene Guddommen har tre ulike personer/vesner, nemlig Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd. "The formal Christological principle of duality and unity

is repeated: two natures and one person, two states and one God-Man, two divine persons (Father and Son) and yet, one God” (Bonhoeffer 1978:100).

2.6 Kristologi oppsummert

Det som kjennetegner kristologien hos Bonhoeffer er først og fremst spørsmålet han stiller. Han er hele tiden opptatt av hvem er Jesus? Hvem er Kristus? Det er dette som er det grunnleggende spørsmålet. Kristus er fullt ut menneske og fullt ut Gud, som i sine handlinger utelukkende er for mennesket, 'pro me'. Det er derfor Gud ble menneske, for å virke som den stedfortrederen og den mellommannen som trengs for å gjenopprette relasjonen mellom Gud og mennesker. Videre er Bonhoeffer opptatt av alltid å holde fast på Jesus Kristus som en helhet. En som har vært del av historien på et gitt tidspunkt, men samtidig som en som har vært Gud fra evighet av. Det transcendent med Kristus kan ikke bevises, det må en tro på i tillit. Men Kristus vil ha en relasjon til den enkelte. Og det skal jeg komme mer inn på når vi går gjennom hva Bonhoeffer sier om etterfølgelse. Videre er Kristus både den seirende og den lidende. Kristologi uten kors og lidelse blir feilslått. Kristologi uten den oppstandne blir feilslått, og en Kristologi der en ikke holder det transcendent og Jesu person sammen er feilslått. Det er summen av disse tingene som gjør at Kristus kan være mellommannen for mennesket og verden ovenfor Gud. Det er også dette som ligger til grunn for hva det innebærer å følge etter Jesus som disippel og tro på Ham.

3. Etterfølgelse

Jeg har som mål å få større kjennskap til og kunnskap om hva Bonhoeffer mener med etterfølgelse i *Nachfolge*. Jeg vil derfor i det følgende kapittelet se nærmere på hva Bonhoeffer sier om etterfølgelse og hvilke moment han vektlegger. Før jeg går mer konkret tilverks i å identifisere de ulike aspektene ved Bonhoeffers syn på etterfølgelse, er det viktig å si noe om det grunnlaget han har for det han skriver.

Vi ser det helt fra begynnelsen og det gjennomsyrrer hele boken, at Bonhoeffer har en klar agenda mot det han opplever som problemet for kirken og for den enkelte kristne, manglende fokus på personen Jesus Kristus. "Etterfølgelsen består i å være bundet til personen Jesus Kristus" (Bonhoeffer 2010:65). Men før Bonhoeffer begynner med selve utleggelsen av hva han legger i begrepet etterfølgelse, kommer han med en situasjonsbeskrivelse. Det er nærmest en fundamentering for hvilket bakteppe en skal lese boka mot. Vi ser det allerede i forordet til *Nachfolge* der Bonhoeffer reiser flere spørsmål om Jesus. Hvor har personen Jesus blitt av i forkynnelsen? Hvor har personen Jesus blitt av i utøvelsen av fromhetslivet? Videre anklager han prester og kirken for å presentere budskapet om Jesus på en måte som skyver mennesker bort i stedet for at forkynnelsen trekker mennesker mot Kristus. Han hevder at egne meninger og synspunkt har skygget for Jesus selv. "Mennesket med sin frie samvittighet hever seg over det lydige barnet" (Bonhoeffer 2010:54). Mangelen på lydighet i mot han (Jesus) det hele dreier seg om har ført til en praksis der billig nåde blir distribuert for å dekke menneskets behov. "Billig nåde rettferdiggjør synden, ikke synderen" (Bonhoeffer 2010:21). Fokuset er dreid fra det hellige, og han vi skal følge etter, til mennesket og dets bekvemmelighet. I motsetning til dette er Bonhoeffer opptatt av Jesus. "Man blir opptatt av han ene alt dreier seg om, av Jesus selv. Hva er det Jesus vil si oss? Hva venter han seg av oss i dag?" (Bonhoeffer 2010:13).

En forkynnelse som ikke tar Jesus på alvor eller, som skygger for Jesus, misbruker den plassen forkynnelsen egentlig skulle ha. Forkynnelsen skal føre mennesker til Kristus, ikke bort fra ham. "Når den hellige skrift taler om å følge Jesus, forkynner den frigjøring for mennesker, frigjøring fra alle menneske skapte krav, fra alt som trykker ned og tynger, alt som fører til bekymring og samvittighetskvaler" (Bonhoeffer, 2010:15). Det betyr ikke at det er uten kostnad. Den engelske oversettelsen indikerer i tittelen "*The Cost of Discipleship*" at det er en kostnad knyttet til etterfølgelsen. Vi har lett for å tenke at det først og fremst er en kostnad for oss å følge Jesus, at vi må gi avkall på det ene eller det andre. Men er det vår bekvemmelighet som skal være avgjørende for hva som er rett og galt, verdt å følge eller ikke? I første kapittel tar Bonhoeffer tak i det han betegner som billig nåde "Billig nåde rettferdiggjør synden, ikke

synderen” (2010:21). Det er altså når nåden rettferdiggjør vår bekvemmelighet, istedenfor å sette oss i rett relasjon til Kristus, at den blir billig.

For Bonhoeffer er den rette forkynnelsen en nådig forkynnelsen til mennesket som setter det i rett relasjon til Kristus, en relasjon i etterfølgelse. ”I etterfølgelsen slipper mennesker fri fra sine egne forskrifters tunge åk og tar i stedet på seg Jesu Kristi milde åk” (Bonhoeffer, 2010:15). Allerede nå ser vi at Bonhoeffer gang på gang knytter spørsmålene sine til Jesus. Det er derfor kristologien er viktig i vår søken etter å forstå hans teologi og hva han mener med etterfølgelse. I følge Grenz er kristologien selve kjernen til å forstå Bonhoeffer. Hvem er Jesus Kristus? Det var spørsmålet Bonhoeffer kjempet med gjennom hele livet i alle de ulike fasene han selv gikk gjennom. Fokuset var ikke alltid det samme men ulike vinklinger på spørsmålet preget Bonhoeffer hele tiden (1995:167). I forordet til *Nachfolge* sier Bonhoeffer:

”I tider med kirkelig fornyelse skjer det helt av seg selv: Den hellige skrift virker rikere for oss. Bak de nødvendige dagsparoler og kamprop i den kirkelige meningsbrytningen våkner en sterkere lengsel. Man blir opptatt av det ene alt dreier seg om, av Jesus selv. Hva var det Jesus ville si oss? Hva venter han seg av oss i dag? Hvordan hjelper han oss i dag til å være trofaste kristne? Til sjuende og sist er det ikke så viktig hva den ene eller andre kirkens mann måtte ville. Det vi vil vite, er hva Jesus vil. Vi vil høre Jesu eget ord når vi lytter til en preken” (2010:13).

En av forutsetningene for å forstå Bonhoeffer, er at en ser nærmere på hans kristologi. Det er også et av målene med denne oppgaven å finne mer ut om kristologien som ligger til grunn for hans syn på etterfølgelse. Videre ser vi tydelig ut fra forordet i *Nachfolge* at spørsmålet om hvem Jesus er og var, er det som preger Bonhoeffer. For at vi skal kunne identifisere hvilke kristologiske premiss som ligger til grunn for Bonhoeffers syn på etterfølgelse i *Nachfolge* vil jeg i det følgende redegjøre og presentere hva Bonhoeffer sier om etterfølgelse i *Nachfolge*.

3.1 Den dyre nåden

Bonhoeffer er den som lanserer begrepet om billig nåde. Han er motstander av at den nåde som er gitt mennesket etter at Jesus Kristus har ofret seg selv skal bli nedvurdert til det han omtaler som billig nåde. Videre knytter han nåden og etterfølgelsen uløselig sammen. Den dyre nåden er den nåden som holder sammen nåden med etterfølgelsen av Jesus, mens den billige nåden er den som er løsrevet fra etterfølgelsen.

Den billige nåden er noe vi må kjempe mot, da den er ødeleggende for kirken; ”billig nåde er vår kirkes dødsfiende” (2010:21). Bonhoeffer sin erkjennelse er at kirken har brukt nåden på en måte som fjerner den fra sin opprinnelige hensikt og mening. ”Billig nåde betyr rettferdiggjørelse av synden og ikke av synderen” (Bonhoeffer 2010:21). Det er flere ting han

sikter til når han kommer med denne uttalelsen. Hovedpoenget er at en har løstrevet nådebegrepet fra etterfølgelsen av Kristus. ”Billig nåde er den nåden vi viser oss selv” (Bonhoeffer 2010:22). Bonhoeffer etterlyser koblingen mellom nåde og etterfølgelse, der etterfølgelsen må vises i ord og handling, for at nåden skal bli nåde for synderen og ikke for synden. Bonhoeffer ramser opp ulike momenter som kjennetegner den billige nåden: ”tilgivelse uten omvendelse, dåp uten menighetstukt, nattverd uten syndsbejelse, uten absolusjon uten personlig skriftemål” (2010:22). Kravet til etterfølgelse driver Bonhoeffer. Mennesket kan ikke og må ikke ta lett på nåden. Nådens høye pris, som Jesus betalte på korset, krever at mennesket tar sine synder og handlinger på alvor. Hvis ikke er vi ulydige mot Jesus og lar den billige nåde rettferdiggjøre våre valg og handlinger. ”Vanntroen lever på billig nåde, den vil jo ikke gi slipp på ulydigheten” (Bonhoeffer 2010:47). Det er ikke nødvendigvis noe revolusjonerende i de momentene som blir presisert ovenfor, men Bonhoeffers anklage går ut på at dette ikke er blitt satt ut i praksis. ”Billig nåde er nåde uten etterfølgelse, nåde uten kors, nåde uten den levende Jesus Kristus” (Bonhoeffer 2010:22).

Videre hevder Bonhoeffer at Luthers erkjennelse om at vi er frelst ved troen alene er misforstått og brukt på en gal måte. Luther fikk del i den dyre nåde når han først hadde gitt sitt liv til lydige etterfølgelse og likevel oppdaget dette ikke var nok. Han var avhengig av nåden, nåden alene, hans egne gjerninger strakk ikke til. Bonhoeffer presiserer at dette hos Luther ikke er motsetninger, ”Luther viste at denne nåden hadde kostet og fortsatt daglig ville koste ham hele livet...For nåden ga ham jo intet unntak fra etterfølgelsen” (2010:28). Det er særlig på dette punktet Bonhoeffer hevder at kirken har misforstått nåden. Når troen alene er blitt brukt på en måte som fritar mennesket fra kallet til etterfølgelse, blir det billig nåde. Så selv om Luther blir sitert rett når en referer til troen alene og at mennesket er frelst av nåde og ikke av gjerninger, så mangler et avgjørende moment. Bonhoeffer poengterer at Luther alltid regnet med sitt eget liv når han snakket om nåden. Derfor var det ikke noe poeng for Luther å eksplisitt holde fram etterfølgelsen da denne lå til grunn for den erkjennelsen han hadde kommet til (2010:27).

Videre er Bonhoeffer opptatt av at kirken har lurt seg selv ved å la munkevesenet ta seg av den lydige etterfølgelsen. Selv om Luther kom fra klosteret og dette ble hans vei til erkjennelse av den dyre nåde, kritiserer Bonhoeffer kirken for måten den har gjort kallet til etterfølgelse til en øvelse for de få. ”For nå ble klosterlivet, og dermed etterfølgelsen, en spesiell oppgave for noen få, ikke noe den store massen av kirkefolk kunne forpliktes til” (Bonhoeffer 2010:24). På den ene siden er Bonhoeffer takknemlig for at hemmeligheten om den dyre nåden ble bevart gjennom munkevesenet, men samtidig ser han på dette som en av kirkens største bjørnetjenester da konsekvensen har blitt at den lydige etterfølgelsen i praksis

ble for de få. ”Jesu bud ble innskrenket til å gjelde en bestemt gruppe av særlig kvalifiserte mennesker” (Bonhoeffer 2010:24). Bonhoeffer er altså opptatt av at en som enkeltmenneske må være lydige det kall om etterfølgelse en er gitt av Jesus.

Den rette nåden er altså den dyre nåde som tar innover seg den prisen Jesus betalte for den. Videre er nåden dyr for mennesket og kirken da den er uløselig knyttet sammen med den lydige etterfølgelsen av Jesu kall til mennesket og kirken. ”Den er dyr fordi den kaller til etterfølgelse, den er nåde fordi den kaller oss til å følge Jesus Kristus” (Bonhoeffer 2010:23). Bonhoeffer viser med dette at etterfølgelsen riktignok er kostbar, men når det er Jesus en skal følge blir etterfølgelsen nådefull selv om det menneskelig sett kan oppleves kostbart. ”Den er dyr fordi den koster et menneske livet, den er nåde fordi det først er slik den gir et menneske liv” (Bonhoeffer 2010:23). Den dyre nåde og konsekvensene av den ser en også i Jesu egen forkynnelse jamfør Lukas 9.23-24_ *Så sa han til alle: «Om noen vil følge etter meg, må han fornekte seg selv og hver dag ta sitt kors opp og følge meg. For den som vil berge sitt liv, skal miste det. Men den som mister sitt liv for min skyld, han skal berge det.* For Bonhoeffer står lydigheten til etterfølgelsen som en betingelse for nåden. For å berge sitt liv må en miste det. Nåden blir uten kraft hvis den ikke henger sammen med etterfølgelsen.

En skal likevel være påpasselig så en ikke definerer kostnaden i nåden opp mot det mennesket må betale. Det er først og fremst Gud som erfarer en kostnad i møtet med nåden. ”Fremfor alt er nåden dyr fordi den kostet Gud dyrt, fordi den kostet hans Sønns liv” (Bonhoeffer 2010:23). Effekten av den dyre nåden er, at mennesket ikke lenger kan ha et likegyldig forhold til den, eller ødsle den ut etter eget forgodt befinnende. I etterfølgelsen får en erfare at en blir kalt til å leve et liv i etterfølgelse av Kristus i verden. ”Nå måtte etterfølgelsen av Jesus leves midt i verden” (Bonhoeffer 2010:26). Bonhoeffers oppgjør med den billige nåden kan ses på som et bakteppe for hvorfor han skriver boken *Nachfolge*. Han har identifisert at relasjonen mellom Kristus og mennesket har blitt dunkel og utvannet gjennom forkynnelse og det kristne livet. Derfor fokuserer han først på nåden, som i kraft av inkarnasjonen er en dyr nåde. ”Dyr nåde er at Gud ble menneske” (Bonhoeffer 2010:23). Videre går han gjennom flere moment for å synliggjøre hva det innebærer å følge etter Kristus og hvordan en skal agere i møtet med dette.

Det kristologiske poenget om at Gud ble mennesket kommer tydelig fram i Bonhoeffers situasjonsbeskrivelse av nåden. Ved å dele ut nåden uten kors, uten bot og uten omvendelse, har en ikke tatt på alvor at Kristus er både Gud og menneske. En fokuserer på deler av Kristus, men glemmer helheten. Som jeg viste i forrige kapittel opphører Kirken å være kirke hvis en ikke forkynner hele Kristus. En glemmer at Kristus er den som døde for mennesket og oppsto igjen. Nåden er dyr for Gud først og fremst for det offer Gud gjorde. Gud gjorde dette i

kjærlighet, fordi han er for menneske, handler han for menneske, 'pro me'. Men mennesket må komme inn i relasjon til Kristus og i den relasjonen blir mennesket korsfestet sammen med Kristus. Nåden blir altså dyr for det koster mennesket livet å følge etter. Men det blir også nåde til nytt liv, for i Kristus bærer mennesket hans åk og får del i en ny identitet. Og på samme måte som mennesket blir korsfestet med Kristus er, det i Kristus mennesket finner rettferdighet og frelse. Det er i møtet med Kristus mennesket må huske hvilket spørsmål som gjelder, hvem? Hvem er han som gir nåden selv om det kostet ham dyrt? Hvem er det en følger etter?

Det er kristologien som ligger til grunn for Bonhoeffers syn på etterfølgelse, og videre i oppgaven skal jeg gå inn i enkelt momenter og belyse hvilke kristologiske poeng og prinsipper som ligger til grunn for Bonhoeffers syn på etterfølgelse. Men som grunnlag for det videre arbeidet ligger dette allerede fast: nåden var dyr for Gud, hans handlinger er 'pro me' så derfor ofret han sin egen sønn for å kunne gi nåde til mennesket.

3.2 Kallet

Bonhoeffer legger stor vekt på at vi er kalt av Kristus og at vi i møte med dette kallet skal følge etter i lydighet. Premisset og grunnlaget for denne lydige responsen er det kristologiske premisset at Kristus er Guds sønn. "The presence of Christ requires the statement 'Jesus is fully man'; but I also requires the other statement 'Jesus is fully God' " (Bonhoeffer 1978:44). Autoriteten til den som kaller er avgjørende. På dette grunnlag kan vi ta et skritt mot Jesus på veien til etterfølgelse. "Kristus må kalle, bare på grunnlag av Jesu ord kan skrittet bli tatt. Dette kallet er hans nåde. Det er nåden som kaller oss ut av døden og inn i det nye lydighetslivet" (Bonhoeffer 2010:45). Kallet er personlig, det er noe en må ta et selvstendig valg på om en vil følge eller ikke! Vi glemmer oss lett i våre egne bekymringer, og tar valg ut fra den posisjonen, istedenfor å stå ansikt til ansikt med Kristus. "Kristus vil at han(etterfølgeren) skal stå der alene. Han skal ikke se noen annen en den(Kristus) som kalte han" (Bonhoeffer 2010:76).

Grunnlaget for kallets autoritet er at Jesus Kristus, er Guds sønn. Han som kaller er både Gud og mennesket, og spørsmålet menneske kan stille i møtet med Kristus er: hvem er du? Ett annet kristologisk poeng som er viktig å fremheve i møtet med kallet, er at Kristus grunnleggende er for mennesket. Kristus handler 'pro me'. Gud ønsker relasjon til mennesket og Jesus er sendt for å gjenopprette den relasjonen som har gått tapt. Dette er grunnen for at Kristus kaller. Han er for mennesket og har autoritet i kraft av å være fullt ut Gud og fullt ut menneske. Kallet fra Kristus krever en respons i lydighet og tillit som igjen fører til at livet får en ny vending. "Man blir kalt, og skal gå ut av den tilværelsen man hittil har hatt, man skal eksistere i ordets strengeste forstand" (Bonhoeffer 2010:36). Å handle på kallet fører til en ny situasjon der en får en ny eksistensberettigelse. Sett i lys av skapelsen der vi er skapt i Guds

bilde, kan en knytte kallet til etterfølgelse sammen med det som skjer med oss i dåpen. ”Dåp er å bli truffet av Kristi kall. I dåpen bli et menneske Kristi eiendom” (Bonhoeffer 2010:198). Kontrollen over en selv blir overgitt til Kristus og en kommer inn i en relasjon med en ny autoritet. Vi styrer ikke lenger selv, vi legger det gamle bak oss. ”Det gamle blir liggende igjen, det ofres helt og holdent” (Bonhoeffer 2010:36). Det er ikke bare det at en legger av det gamle, men vi kommer inn i relasjon til Jesus. ”Kallet til etterfølgelse knytter oss til personen Jesus, og bare ham. Alle bånd til loven brytes av nåden hos ham som kaller” (Bonhoeffer 2010:37). Effekten av det som skjer i dåpen, er at Kristus kommer mellom mennesket og de andre tingene i livet, mellom mennesket og verden, mellom mennesket og alle relasjoner vedkommende står i. ”Jeg mister mitt direkte forhold til verden omkring meg. Kristus mellommann og Herre kommer mellom meg og alt dette” (Bonhoeffer 2010:198). Bonhoeffer bruker flere formuleringer for å presisere og utdype forholdet mellom kallet, etterfølgelsen og Jesus. Det hele henger sammen og ville mistet sin gyldighet om en tok bort det ene. ”Etterfølgelse er å være bundet til Kristus; fordi Kristus finnes, finnes også etterfølgelse” (Bonhoeffer 2010:37). Bonhoeffer utdypet viktigheten av dette. ”Kristendom uten den levende Jesus Kristus blir med nødvendighet en kristendom uten etterfølgelse, og en kristendom uten etterfølgelse er og blir en kristendom uten Jesus Kristus: en ide, en myte” (2010:37). Uten etterfølgelse, uten Kristus, forsvinner effekten av det som skjer med oss i dåpen. Hvor er bruddet med det som var hvis vi ikke følger etter han som har muliggjort og stått for bruddet? ”Den dømte tilhører Kristus og bare han, og forholder seg til verden gjennom Kristus” (Bonhoeffer 2010:199). Det er den nye autoriteten og fellesskapet med Jesus som utgjør premissene for hvordan vi forholder oss til verden og de rundt oss. Det er også kallet fra Kristus som fører disiplene inn i felleskap med hverandre. Ulike mennesker som ikke har noe annet til felles enn at de har svart ja på kallet fra Jesus. ”Intet i verden kunne ha ført disse mennene sammen om samme oppgave- intet annet en Jesu kall” (Bonhoeffer 2010:176). Uansett så er det Kristus det handler om, i forhold til den enkeltes etterfølgelse, i forhold til andre og i forhold til verden.

Det er gjennom dåpssakramentet at mennesket blir født på ny og får en ny identitet. Kristus, som er til stede i sakramentene, handler med mennesket og nyskaper det. Når mennesket sier ja til det kallet som Kristus kommer med, når mennesket ydmyker seg for Gud og Kristus, og overgir autoriteten i eget liv fra seg selv til Kristus kommer det i en ny situasjon. En åpner opp og slipper Kristus til slik at det er Han, og ikke en selv som, står mellom det gamle og det nye. Kristus kommer mellom både det gamle jeg og det nye jeg. Det kristologiske poenget, er at Kristus blir mellommann mellom den gamle og den nye situasjonen.

Videre er Bonhoeffer påpasselig i forhold til konsekvensene av å ikke ta Kristus på alvor. ”En Kristendom som bare dreier seg om Gud Fader, men ikke om Kristus, den levende

Guds sønn, opphever rett og slett etterfølgelsen” (2010:37). Vi kan tilsynelatende ta valg som virker fromme, men hvis Jesus ikke er involvert holder det ikke mål. ”Etterfølgelse uten Jesus Kristus er en vei man velger selv. Den kan være ideell nok, kanskje til og med en martyrvei, men det er ikke knyttet noen løfter til den. Jesus må forkaste den” (Bonhoeffer 2010:38). Det kan også være lett å ta Jesus til inntekt for noe han ikke er. En kan bli fascinert av Jesus som person, eller tolke deler av hans liv inn i vår egen forståelse for hvordan ting skal være. Men det er ikke det etterfølgelsen handler om, ”livet i etterfølgelse handler ikke om å dyrke eller sverme for en stor mester, men om å være lydige mot Guds Sønn” (Bonhoeffer 2010:55). Hvis en dyrker Jesus som en mester eller en vis mann, tar en ikke Jesus på alvor. Det er kallet som ligger til grunn for etterfølgelsen. Lydigheten mot dette kallet og erkjennelsen av å følge etter, på tross av hva det krever, er fundamentet. ”Men fordi Jesus er Kristus, måtte det fra starten gjøres klinkende klart at hans Ord ikke er en lære, men noe som nyskaper tilværelsen” (Bonhoeffer 2010:40).

Det er igjen Jesu doble natur som kommer i kristologisk fokus. Jesus er som både Gud og menneske herliggjort og ydmyket. En tar ikke Jesus sin doble natur på alvor hvis en stopper med den historiske Jesus og gjør han til en spesiell lærer eller guru. Det er fra guddommen Kristus har sin autoritet. Det er gjennom relasjon til Kristus mennesket blir nyskapt og trer inn i den plan og det kall Jesus har for den enkelte. En må forholde seg til Kristus som helhet. Som nevnt i kapittel 2 om kristologi, så fremhever Bonhoeffer dette: Kristus er til stede for mennesket, han handler ’pro me’. Han er den ydmykede og oppstandne som ønsker relasjon til mennesket.

Bonhoeffer viser til lukas 9,57-62 der Jesus krever alt for at mennesker skal følge etter han. Et viktig premiss er å være klar over hvem som kaller. ”Bare mellommannen, gudmennesket, kan kalle til etterfølgelse” (Bonhoeffer 2010:38). En kristendom uten etterfølgelse, er en tro uten Kristus, en tro uten forståelse og aksept av hvem Jesus er. Videre er det kun han som kan gjøre oss i stand til å følge etter. Våre tilbud om etterfølgelse eller betingelser knyttet til etterfølgelse faller gjennom. Det er gjennom Jesus sitt kall vi får styrke til å følge etter. Men det krever at vi gir slipp på det vi har og overgir oss til han. ”Etterfølgelse betyr å ta bestemte skritt. Allerede det første skrittet, det man tar som svar på kallet, skiller dem som følger Jesus, fra det livet de har levd så langt” (Bonhoeffer 2010:40).

Det skjer en fundamental endring i det øyeblikk en svarer på kallet fra Jesus. Enten går en bort som den rike unge mannen, eller så blir man en del av disippelflokken. ”Kallet til etterfølgelse skaper altså straks en ny situasjon” (Bonhoeffer 2010:40). Den nye situasjonen kan være både uoversiktlig og kaotisk, for en har ikke lenger kontroll på hva som kommer til å skje. En har lagt det gamle bak seg og følger Jesus i lydighet. ”Det gjaldt å gå sammen med

Jesus – i virkeligheten” (Bonhoeffer 2010:40). Trøsten og begrunnelsen for at en disippel kan forlate det han har og gå en usikker framtid i møte, er tiliten til Han som kaller. ”Hele tiden dreide det seg om en eneste ting: Å stole på det Jesus Kristus sa, og se på Jesu ord som en mer bærekraftig grunn å stå på enn all verdens trygghet” (Bonhoeffer 2010:59). Alt kommer tilbake til hvem Jesus er og var. Det handler om å tro på han som kaller. Han som en skal følge etter. Men en kan ikke forholde seg passivt en, må ta et aktiv valg. ”Nå var ikke tro lenger det samme som å være stille og vente. Nå besto den i å gå sammen med ham, som etterfølgere” (Bonhoeffer 2010:41). Det aktive valget en tar i respons på Jesu kall knytter en til personen Jesus Kristus. Disiplene erfarer dette når de svarer på kallet og overgir kontrollen til Jesus. ”Nå løstnet kallet til etterfølgelse alle bånd så de kunne bli bundet til Jesus Kristus” (Bonhoeffer 2010:41). Det en var knyttet til tidligere, er en ikke lenger knyttet til. Det er Jesus som er det nye tilknytningspunktet. I etterfølgelsen og troen på Jesus blir ikke bare tidligere bindinger brutt. Det nådefulle budskapet er at våre egne bekymringer byttes ut med det Jesus har å gi; et liv i frihet til å være de vi er skap til å være, i han, knyttet til han. ”I etterfølgelsen slipper mennesker fri fra sine egne forskrifters tunge åk og tar i stedet på seg Jesu Kristi milde åk” (Bonhoeffer, 2010:15). Det er når vi svarer ja til Jesu kall, og ja til Jesus sin invitasjon om fellesskap med han, at vi gir troen plass. ”Veien til tro går gjennom lydigheten mot Jesu kall. Det kreves at man tar et skritt, ellers blir Jesu kall tomme ord. Enhver påstått etterfølgelse uten dette skrittet som Jesus kaller oss til, blir usant svermeri” (Bonhoeffer 2010:41).

Erkjennelsen av hvem som er senter i universet, og i verden blir tydelig, for den som sier ja til Jesu kall. Fokuset flyttes fra en selv og over på ham som en følger. Selve meningen med livet finnes i møte med Kristus. I møte med ham som har ydmyket og tatt på seg en tjenerrolle for mennesket. Disippelen vet ikke hva som ligger foran, men han vet hvem som går foran. Det er Guds sønn som ble menneske. Tiliten og troen på ham en følger, er det avgjørende. Og disippelen hviler i at Kristus, som nå er gjeninnsatt som senter i universet, vil stå mellom det gamle og det nye. For mennesket klarer seg ikke alene, verken i etterfølgelsen eller i livet. I møte med loven, eller kravene i samfunnet for øvrig. Ved å flytte fokus fra en selv og over på Kristus, blir det han som leverer premissene for hva en klarer og ikke klarer. Det er i Kristus en skal få kraft og styrke. Og en kan legge bort egen bekymringer å følge etter i tillit, uten at det gamle holder en igjen.

3.3 Tro og lydighet

For Bonhoeffer henger disse to begrepene tett sammen, tro og lydighet. Hvis en fjerner det ene, eller gir ett av begrepene større gyldighet, mister budskapet sin innbyrdes balanse og baner veien for vrangtolkninger av Jesus ord og kall. ”bare den troende er lydig. Bare den lydige tror”

(Bonhoeffer 2010:43). Bonhoeffer viser dette ved å trekke fram historien der Jesus ber Peter gå ut av båten og komme han i møte på vannet (Matt 14,28-32). Peter kan ikke gå på vannet i egen kraft. Men i etterfølgelsen er det mulig. Bonhoeffer påpeker at en må ta det første skrittet i lydighet: ”Før man kan tro må man først ta et skritt i lydighet. Den som ikke er lydig, kan ikke tro” (2010:45). Det oppleves som om lydigheten i etterfølgelsen er en test der en går ut i det ukjente, selv om det menneskelig sett er absurd og umulig. Det avgjørende moment for at dette ikke er umulig, er igjen statusen og identiteten til han som kaller. ”Det må skapes en situasjon der man kan lære å tro på Jesus, Gud og mennesket, der alt må satses på ett kort, nemlig Jesu ord” (Bonhoeffer 2010:41). Det er dette første skrittet, det aktive svaret på kallet, som materialiserer seg ved at Peter faktisk går ut av båten på Jesu befaling som, viser at lydig etterfølgelse er veien til troen. ”Peter vet han ikke kan stige ut av båten på egen hånd. Det første skrittet ville ha vært hans undergang. Derfor roper han: ”Herre, er det deg, så si at jeg skal komme til deg på vannet”. Og Kristus svarer: Kom” (Bonhoeffer 2010:45). Trossituasjonen må komme fra Gud, og på samme måte som Peter får en invitasjon, må vi lytte til den invitasjonen Gud har til oss.

For at mennesket skal kunne tro på Kristus og følge ham, er det avgjørende at en tar et skritt ut i det ukjente, uten sikkerhet. På samme måte som en ikke kan bevise Gud vitenskapelig, en må tro på det, må en i møtet med kallet ta et lydig skritt i tro. Peter tar dette skrittet. Han satser livet på dette skrittet. Han overgir seg til Gud. Det er ved dette skrittet en finner troen. En tilsynelatende irrasjonell handling som springer ut at lydighet mot det kall som Guds sønn kommer med. Peter spør ikke hvorfor eller hvordan, han spør ganske enkelt; er det deg? Og på Jesu svar går han. Han forholder seg ikke til rasjonelle fakta, men han forholder seg til Kristus som Guds sønn. Som vist i kapittel to er, det den eneste forsikringen troen aksepterer, Ordet alene. Ordet som kommer til mennesket gjennom Kristus. Det er Kristus som er nøkkelen. Kallet kommer fra ham som selv er Gud. Fra han som både står i verden og står utenfor verden, som fullt ut menneske og fullt ut Gud på samme tid.

En fallgrube i møtet med dobbeltheten tro og lydighet, er at en kan dekke seg bak følelser eller utsagn av manglede tro, som; jeg tror ikke nok, eller jeg har ikke sterk nok tro, og at dette er grunnen til at en ikke lever i etterfølgelsen. I møte med slike situasjoner hevder Bonhoeffer at sjelesorgen fort blir et møte med den billige nåden. ”De faktiske forhold er kort sagt disse: Med påstanden om at bare den troende er lydig, har mennesket forgiftet seg selv med billig nåde. De fortsetter å være ulydige, trøster seg til en tilgivelse de gir seg selv, og stenger dermed for Guds ord” (Bonhoeffer 2010:49). Istedenfor å bekrefte svakheten eller usikkerheten hos den som uttaler seg om manglede tro, må en gå inn og avdekke hva som er

problemet. Er det dypest sett en selv som ønsker å beholde kontrollen? Gjemmer en seg bak den billige nåden og på den måten fritar seg fra den lydige etterfølgelsen?

Jesu møte med den rike unge mannen (matt 19,16-22) kan illustrere hvordan egen fromhet og manglende lydighet stenger for troen og etterfølgelsen. Spørsmålene han stiller Jesus er tilsynelatende relevante, men han blir avslørt. ”Han blir ropt tilbake fra et uforpliktende spørsmål om frelsen til enkel lydighet mot Guds klare bud” (Bonhoeffer 2010:51). Jesus ser at de filosofiske spørsmålene skygger for det egentlige spørsmålet; hvem skal være Herre? Hvem er det en følger etter? Blir vi for opphengt i refleksjoner og egen rettfærdiggjørelse glemmer vi bort at etterfølgelse handler om tro og lydighet i tillit til ham som kaller. Når den unge mannen forteller at han har fulgt alle budene siden ungdommen, blir han avslørt igjen. Han har satt Kristus til side og tatt styringen selv. ”Summen av alle bud er at den unge mannen skal leve i felleskap med Kristus” (Bonhoeffer 2010:54). I tillegg til at Kristus er målet med alle budene, er Kristus avgjørende viktig for menneskets relasjon til loven og til Gud. ”Det går ikke an å oppfylle loven uten å leve i felleskap med Gud” (Bonhoeffer 2010:101). Den unge mannes prosjekt er dypest sett selv rettfærdiggjørelse gjennom lovgjæringer. Og selv om Jesus er direkte og går bak spørsmålene, så fortsetter den rike unge mannen. Han er avslørt, men vil prøve å komme seg ut av situasjonene med nye spørsmål og etiske dilemma. I følge Bonhoeffer er dette eksempler på menneskets flukt fra erkjennelsen av hvem som er Herre. ”Gjennom etisk tvil rives menneskene bort fra Guds klare vilje og ut av sin barnlige lydighet” (Bonhoeffer 2010:51). Problemet er altså at vi avstår fra etterfølgelse i lydighet og tro, på bakgrunn av selvpåttatt fromhet og manglende ydmykhet for Jesus. ”Mennesket med sin frie samvittighet hever seg over det lydige barnet” (Bonhoeffer 2010:52). Barnligheten har gått tapt mens våre egne refleksjoner har blitt styrende. Da mister vi fokus. Det er Kristus som skal være kjerne og sentrum. Det er han loven vitner om. Det er han som kan sette oss i rett relasjon til Gud og oss selv, ”Kristus er målet med budene” (Bonhoeffer 2010:54). Livet i etterfølgelsen, der en er knyttet til Kristus, skaper en ny situasjon der mennesket blir i stand til å leve med loven. ”Det går heller ikke an å leve i felleskap med Gud uten å oppfylle loven” (Bonhoeffer 2010:101). I motsetning til dette er den billige nåden djevelens svar på våre grublerier. ”Bare djevelen tilbyr en løsning på den etiske konflikten. Den lyder slik: Bare fortsett og spørre da er du fritatt fra lydigheten” (Bonhoeffer 2010:52). Jesus er ikke først og fremst opptatt av våre spørsmål, han er opptatt av oss. Derfor bruker Jesus tid på den rike unge mannen. Han prøver gjentatte ganger å få fokuset over på hva det egentlig dreier seg om. ”Jesus tok ikke tak i spørsmålene. Han tok tak i ham” (Bonhoeffer 2010:52). Når vi leser bibelen med vår ”allmenne nådelære” (Bonhoeffer 2010:63), har vi byttet bort den rette måten å lese bibelen på med vår egen. Problemet for oss, som den rike unge mannen, blir da at

etterfølgelsen har blitt et tolkningsproblem. Det er når vi skjønner at vi må ta Jesus på alvor, og følger han, at vi og den rike unge mannen blir satt fri til å være de vi er skapt til å være. ”alvoret viser seg ene og alene i lydige handling som gjør ende på konflikten og setter oss fri som Guds barn” (Bonhoeffer 2010:53). Det er ikke ved menneskelig kraft eller gjerninger vi kan komme i den rette relasjonen til Gud og dermed til loven. Det er gjennom Jesus Kristus. ”Jesus og bare han oppfyller loven fordi han er den eneste som lever i fullkomment fellesskap med Gud” (Bonhoeffer 2010:101). Den rike unge mannen gjorde masse som så fromt ut i verdens øyne for å oppnå frelsen. Men han var ikke bundet til Kristus, han ville være Herre i eget liv, ikke en lydige etterfølger som underkastet seg Jesus. Dermed ble hele hans prosjekt verdiløst. Frelsen var ikke i gjerningene hans, den er i etterfølgelsen av Kristus og troen på Jesus. ”Han selv, den korsfestede, oppfyller loven helt ut” (Bonhoeffer 2010:101).

Den rike unge mannens fremferd og spørsmål avslører hva han gjør feil. I hovedsak er det to kristologiske feilslutninger som blir gjort. For det første har han tydeligvis ikke innsett at Kristus er Guds Sønn, så han benytter seg av de feil spørsmålene. Han spør aldri: hvem er du Jesus? Han spør heller gjentatte ganger om hvordan han kan bli frelst. For det andre viser han til sine gjerninger og hevder at han har holdt alle bud og gjort alt rett. Det indikerer at han er mer interessert i å rettferdiggjøre seg selv enn å bli rettferdiggjort av Ham som kan frelse og gjenopprette relasjonen mellom Gud og mennesker. Som vist i kapittel 2, er dette en av hovedutfordringene til mennesket. Menneskets Logos som kommer i konflikt med Guds Logos, eller sagt på en annen måte; mennesket vil dypest sett være Gud selv, og dette skaper en kløft mellom mennesket og Gud. Uten lydige etterfølgelse i erkjennelsen av at Kristus er Guds Sønn kan en ikke komme bort fra denne kløften.

Blind lydighet

Selv om tro og lydighet hører sammen, er det forskjell på den barnlige lydigheten mot Jesus kall og blind lydighet. Vi kan for eksempel ikke bare blindt kopiere det de bibelske personene gjorde. ”Enkel og likefram lydighet, å ville følge og handle i direkte samtidighet med dem Jesus kalte, er altså missforstått bibeltolking” (Bonhoeffer 2010:64). Når Luther bryter med klosterlivet, handler ikke det først og fremst om at de har brutt ut av verden for å ta Kristus og etterfølgelsen på alvor. Men innenfor klosteret kunne det lett oppstå en situasjon der en ved å isolere seg fra verden ble mer opptatt av egne prestasjoner enn å leve nær han det hele handler om, nemlig Jesus Kristus. ”Det Luther forkastet var... at lydigheten mot Jesu bud ble forstått som enkeltmenneskers egen prestasjon” (Bonhoeffer 2010:234). På tross av dette kan munkevesenet, og de bibelske personene en leser om, selvfølgelig fungere som forbilder, gi en inspirasjon og være til oppmuntring. Men den enkelte må selv finne den veien Kristus har for

en. ”Bibelen presenterer ikke en rekke kristne forbilder som vi kan velge å etterligne, men forkynner alle steder den ene Jesus Kristus” (Bonhoeffer 2010:196). Det er ikke de ulike enkeltpersonene en skal etterligne eller kopiere. Det er Jesus det handler om. En kan ha forbilder som peker på Jesus, men utfordringen er å følge Mesteren og den vei han viser for den enkelte, heller enn å kopiere andre menneskers etterfølgelse. ”Etterfølgelse er å være dirkete knyttet til Jesus og bare ham” (Bonhoeffer 2010:99). Med dette mener Bonhoeffer at en kan binde seg mer til seg selv, ved for eksempel å velge et fattigdoms idealt der en rettferdiggjør dette idealet ut fra skriften. Dypest sett kommer dette som et resultat fra ens egne tanker og idealer, mer enn som et resultat av Guds kall. ”Hele bibelen kaller oss til å følge Jesus – nettopp fordi vi ikke vil gjøre vold på Skriften ved å påtvinge den et prinsipp, ikke en gang nådelære” (Bonhoeffer 2010:64). Poenget er at en må svare på det konkrete kallet Jesus gir den enkelte, ikke kopiere andres svar.

Det kan være ulike grunner til at en heller følger en allerede gitt oppskrift ved å kopiere de bibelske forbilder eller andre mennesker. Noen fromhetsideal er mer i tiden enn andre og menneskets ønske om bekreftelse er en sterk kraft som kan skygge for den rene etterfølgelsen i tro og lydighet mot Kristus. På samme måte som Paulus bekjenner at det gode han vil gjøre ikke blir gjort, mens det onde han ikke vil gjøre blir gjort (Rom 7,19), er det i mennesket en iboende motstand mot å følge etter på andres premisser enn ens egne. ”Lydighet mot Jesu kall er aldri noe mennesket gjør av seg selv” (Bonhoeffer 2010:64). Mennesket må ha hjelp for å komme inn i rett forhold til etterfølgelsen. Igjen handler det om å henvende seg til Kristus. ”Bare når han (etterfølgeren) aksepterer et fullbyrdet faktum, nemlig at Kristus er mellommannen, kan en Jesu disippel bryte med menneskene og tingenes verden” (Bonhoeffer 2010:76). Det er bruddet med menneskene og tingenes verden som gir grunnlag for en etterfølgelse i lydighet, uten at det bikker over i blind lydighet. Det en derimot kan lære av de som har gått foran, er hva som var grunnlaget for at de holdt ut i tjenesten. ”De hadde fullt og personlig felleskap med Kristus, han som gjorde alle ting nye” (2010:98). Det er igjen fellesskapet med Kristus som er nøkkelen.

Det kristologiske poenget det er viktig å huske på i møte med lydigheten er, at når en har svart ja på kallet kommer Kristus mellom en selv og alt det andre. Kristus kommer mellom den nye og den gamle situasjonen, men han kommer også mellom disippelen og det som nå står foran. Det er ikke ens egne gjerninger disippelen skal gjøre, men Kristi gjerninger. Derfor blir kopier av andres etterfølgelse fort en blindvei. For hvis ikke det er oppgaven Kristus har kalt en til, så går en ikke i ferdiglagte gjerninger, men i egne gjerninger. Som vist i kapittel to åpenbarer Kristus seg i ordet, sakramentet og kirken. Dette er arenaene en disippel må bruke tid

på hvis en er usikker på hva som er det konkrete kallet. Det er bedre å vente til en blir sendt, enn å gå i egen kraft på feil vei.

3.4 Korset og lidelsen

Den fremste representanten for lidelsen og korset, er Jesus selv. Han tok på seg verdens synd og skyld for menneskene. For en kristen disippel og etterfølger av Jesus, har korset og lidelsen en naturlig plass. "Etterfølgelsen består i å være bundet til personen Jesus Kristus. Dermed står den som følger Jesus, under Kristi lov, det vil si under korset" (Bonhoeffer 2010:67). Korset er ikke et makelighets symbol, det er symbolet på den lidelsen Jesus tok på seg for vår skyld. Mennesket blir kalt til etterfølgelse, til død og nytt liv. "Den som blir Kristi eiendom, må gå inn under korset. Han må lide og dø med Kristus" (Bonhoeffer 2010:199). Etterfølgelse uten død er ikke Kristus etterfølgelse. "Når Jesus kaller fører det alltid inn i døden" (Bonhoeffer 2010:69).

Det er på grunnlag av Jesu liv og verk at de som følger han også blir knyttet til korset og lidelsen. Kors og lidelse er en del av pakken til den som vil følge etter Jesus. Han sier det selv til sine disipler, *Så sa han til alle: «Om noen vil følge etter meg, må han fornekte seg selv og hver dag ta sitt kors opp og følge meg. For den som vil berge sitt liv, skal miste det. Men den som mister sitt liv for min skyld, skal berge det (Lukas 9,23-24)*. Det handler om overgivelse av livet til han en følger. Bonhoeffer påpeker at etterfølgelse, uten villighet til å ta opp korset, ikke lenger kan kalles etterfølgelse. "Den som ikke vil ta sitt kors opp, den som ikke vil overgi sitt liv til å lide og bli forkastet av mennesker, mister fellesskapet med Kristus og er ingen etterfølger" (2010:71).

Selvfornektelsen Jesus kaller menneskene til, betyr ikke at en skal jage etter lidelsen, "Å fornekte seg selv er aldri summen av selvplaging og asketiske øvelser" (Bonhoeffer 2010:68). Det handler om å være knyttet til Kristus og holde seg tett til ham, ta i mot de lidelsene som kommer ens vei når en følger etter mesteren selv. "Selvfornektelse forblir alltid bare: Han går foran, hold deg inntil ham" (Bonhoeffer 2010:68). Det er ikke lenger disippelen som tar avgjørelsene. "Alt Jesus befaler oss til, betyr død for oss og alle våre ønsker og begjær" (Bonhoeffer 2010:70). Så om disippelen møter lidelse i etterfølgelsen skal han ikke gå en omvei for å lette smerten, men han skal holde seg nær Jesus å gå gjennom den med hans hjelp. "Kjenner vi bare ham, da merker vi ikke smerten fra vårt eget kors lenger" (Bonhoeffer 2010:68). Bonhoeffer viser til martyrene og Kristus for å forklare hvordan en kan holde ut lidelsene. En må få kraft utenfor seg selv. I egen kraft nytter ingen ting. "Martyrene bar sitt kors, og dette viste seg å være deres eneste mulighet til å tåle lidelsen. Dette gjelder for alle som følger Kristus. Det gjaldt jo for Kristus selv" (Bonhoeffer 2010:71).

Jesus var den lidende Messias, hans død og lidelse ble til forsoning for verden. Denne lidelsen må Jesus bære alene. Det er kun han som kan forsonne verden og mennesket med Gud. ”Bare hans (Jesus) lidelse forløser og forsoner” (Bonhoeffer 2010:72). Bakgrunnen for at Jesus må ta på seg denne lidelsen er at den stenger for menneskets relasjon til Gud. ”Skal lidelsen gå forbi, må den bæres. Enten må verden bære den og gå til grunne, eller så tar Kristus lidelsen på seg og overvinner den” (Bonhoeffer 2010:72). Disiplenes reaksjon på at Jesus skal lide og dø er symptomatisk for menneskets motstand i forhold til lidelse. ”Vi ønsker ikke en slik Herre og vil ikke som Kristi kirke la oss påtvinge lidelsens lov av ham. Peters innvending er uttrykk for hans motvilje mot å bli utsatt for lidelse. Dermed har satan tatt seg inn i kirken. Han vil rive den bort fra Herrens kors” (Bonhoeffer 2010:67). Igjen knyttes lidelsen og korset sammen; ”bare ved å bære lidelsen vil han komme gjennom den og vinne over den. Korset er overvinnelsen” (Bonhoeffer 2010:72). Jesus tar på seg lidelsen, Han handler ’pro-me’. Han ber til Gud om å slippe, (jamfør Matteus 26) men samtidig vet han at verden vil gå til grunne om han ikke gjør det. ”Lidelsens beger skal gå forbi Jesus, men bare ved at det blir drukket” (Bonhoeffer 2010:72). Selv om Peter i første innstans motsetter seg at Jesus må dø, kommer han, og senere etterfølgere, til vissheten om at Jesu død er til nåde for mennesket. Den sårede Kristus, som har overvunnet døden, er disippelens pant på det han har i vente. ”Vi vet at tegnene på hans lidelser, sårmerkene fra korset, nå er nådetegn på Kristi oppstandne og herliggjorte kropp” (Bonhoeffer 2010:269).

Selv om det bare er Kristus som kan vinne over lidelsen og skape forsoning, faller lidelsen på de som vil følge ham. ”Etterfølgelse er å være bundet til den lidende Kristus” (Bonhoeffer 2010:71). Men det er først i lys av oppstandelsen at korset får en autoritet og innflytelse på disippelen. ”Bare fordi han sto opp fra de døde, har korset innflytelse på oss” (Bonhoeffer 2010:245). Derfor må den som følger etter Kristus, dele lidelsen med sin Herre. ”Korset er å lide sammen med Kristus, det er Kristuslidelse” (Bonhoeffer 2010:69). Det hviler et ansvar på den enkelte om å bære det korset en har fått og følge Jesus selv om det innebærer lidelse. ”Lidelse er altså et kjennetegn på dem som følger Kristus” (Bonhoeffer 2010:71). Men selv om den enkelte etterfølger skal ta sitt kors opp, er det ikke et solo prosjekt. Kristus går foran og sammen med de andre som følger etter, bærer en korset og lidelsen. ”Følger menigheten Kristus faller lidelsen på den, og menigheten bærer lidelsen fordi den selv blir båret av Kristus” (Bonhoeffer 2010:72). Videre er det gjennom døden og foreningen med Kristus at etterfølgeren blir lik Kristus. ”Vi blir lik Kristus når vi dør som han” (Bonhoeffer 2010:270). Derfor er døden en blir kalt inn til, en nådes vei for etterfølgeren. Det er Guds kjærlighet til mennesket, og hans ønske om relasjon til mennesket, som ligger til grunn for Jesu liv og verk. Og korset er en forutsetning for at relasjonen mellom Gud og mennesket kan bli gjenopprettet.

”Guds kjærlighet til menneskene betyr kors og etterfølgelse” (Bonhoeffer 2010:189). For etterfølgeren er pantet på hva en har i vente, og det faktum at en ikke er alene i lidelsen, en kilde til kraft og oppmuntring. ”Lidelsens tyngste øyeblikk lyses opp av den ubeskrivelige visshet om Kristi nærvær og fellesskap” (Bonhoeffer 2010:71). Sammen med Kristus kan en møte alle de lidelser og prøvelser som kommer ens vei, for en er ikke alene. Og skatten en har i vente er mye mer verdt en de lidelser en kan bli påført i denne verden.

Blir Kristus sin lidelse neglisjert, etableres det et falsk bildet av Jesus. Hans død og oppstandelse er de to forutseningene som ligger til grunn for at Kristus kan være stedfortreder for mennesket. Jesus er for mennesket, og i Kristus må en holde sammen hans vesen og hans verk. Dette er selve grunnlaget i ’pro me’ strukturen som vist i kapittel to. Holder en disse momentene adskilt mister Kristus sin autoritet og kan ikke handle ’pro me’ på en måte som har konsekvens for mennesket. På bakgrunn av at det er når Jesus går gjennom lidelsen og korset, og inn til døden og overvinner den at han blir stedfortreder kan dette heller ikke fjernes fra etterfølgelsen. Som vist i kapittel to, må den inkarnertes Logos bli korsfestet av menneskets Logos, på grunn av at mennesket setter seg opp i mot Gud og det sanne og evige ordet/Logos. Det ordet/logos vi snakker om, er den levende Kristus. Dette offeret minnes vi jevnlig gjennom nattverdsakramentet. Men sakramentet handler ikke om at Gud blir menneske, det handler om Jesu stadige ydmykelse. Det er et kristologisk poeng at denne ydmykelsen også blir noe disippelen og de som følger etter Kristus blir inkludert i. Ikke for å ta plassen til Kristus, men for å være Jesu representanter i verden, gjennom kirken og det livet en lever. ”En kristens kropp er jo et lem på Kristi kropp” (Bonhoeffer 2010:252). På grunn av at Kristus lever og ikke er død, er det umulig å slippe unna konfrontasjonen med Jesus. Jesus lever og handler i følge Bonhoeffer ”pro me”. Som tidligere nevnt er lidelsen og døden offeret Jesus må ta for å bli menneskets stedfortreder. Menneskets møte med den historiske Kristus, Guds ord/Logos, fører uansett til død for en av partene. Og det er gjennom døden Kristus overvinner døden, og dens makt, og blir til frelse for mennesket, selv om det menneskelige Logos har satt seg opp mot Gud og drept Guds Logos.

3.5 Etterfølgelsen og den enkelte:

I det foregående har mer overordnede perspektiver knyttet til etterfølgelsen blitt analysert og presentert. I det følgende dreier fokuset mer over på den enkelte og hva etterfølgelsen av Kristus innebærer for disippelens livsførsel. Men før det, er det viktig å si noe om håpet og løftene om frelse som er knyttet til etterfølgelsen av Kristus.

3.5.1 Rettfærdighet og dyder.

Målet med etterfølgelsen, målet med å holde seg nær Kristus, er å motta frelsens gave, få del i himmelriket og komme i rett relasjon til Gud. Men dette er ikke noe mennesket klarer i seg selv. ”Å bli frelst ved å følge Jesus er ikke menneskelig mulig. Men for Gud er alt mulig” (Bonhoeffer 2010:65). Jesus måtte bære lidelsen for å skape forsoning mellom Gud og verden, mellom Gud og mennesket. På samme måte så må etterfølgeren bære lidelsene, ”Slik Kristus bevarte fellesskapet med sin Far ved å bære, består også etterfølgelsens fellesskap med Kristus i å bære” (Bonhoeffer 2010:72). Ikke som lovgjæringer, men for å holde seg nær til han det handler om, Jesus Kristus. Dåpen er den markerte handlingen som knytter den enkelte til fellesskapet med Kristus. ”Døden i dåpen er vår rettfærdiggjørelse, den befri oss fra synden” (Bonhoeffer 2010:200). Å bære, er det som bevarer fellesskapet med Gud, i og med at en som en følge av det er knyttet til Kristus. Samtidig må en ikke forveksle bæringen med det som gir mennesket rettfærdighet. ”Denne rettfærdigheten er ikke noe godt vi må prestere, men et fullkomment og ekte personlig felleskap med Gud” (Bonhoeffer 2010:103). Den personlige relasjonen med Gud handler om å dele korset og lidelsen med Jesus. ”Korsfellesskapet Jesus kalte sine disipler inn i, gir dem rettfærdiggjørelsens gave” (Bonhoeffer 2010:200). Det avgjørende i møte med dette er hvem en deler korset og lidelsen med. Er det Kristus eller er det noen andre? Det er Jesus som står for forsoningen, derfor er det han en må dele felleskap med. ”Jesus ikke bare har rettfærdigheten, Han er den” (Bonhoeffer 2010:103). Det betyr at det kun er en måte mennesket kan komme i rett relasjon til Gud på. Mennesket kan ikke strekke seg mot Gud, men Gud må komme mennesket i møtet. ”Følgelig finnes det bare en vei til frelse. Gud selv kler seg i menneskers skikkelse og kommer til dem” (Bonhoeffer 2010:268).

Som vist i kapittel to, er det Jesus sin frivillige ydmykelse som er grunnlaget for menneskets frelse. Det at Kristus frivillig ikler seg en tjeners skikkelse, at han blir menneske og går hele veien til korset for menneskets skyld. Men en må ikke stoppe med Jesu død. Det avgjørende er at han overvinner døden gjennom sitt offer. Det er dette poenget Bonhoeffer er opptatt av kristologisk; at Kristus er både den ydmykede og den oppstandne. Gud og menneske i en og samme person. Dette gir videre grunnlaget for at sakramentene har kraft og betydning for mennesket. Gjennom dåpen blir disippelen knyttet til Kristus og får del i den frelsen en kun kan få fra ham som har overvunnet døden.

Fruktene av etterfølgelsen

Selv om nåden og rettfærdiggjørelsen er en gave fra Gud som mennesket ikke kan gjøre noe for å oppnå selv, så løfter Bonhoeffer fram viktigheten av at den relasjonen disippelen har med Jesus vises i handling. I tillegg til Luthers erkjennelse av at det er ved tro en blir frelst, og ikke

ved gjerninger, så trenger mennesket gjerningene for å komme til den rette erkjennelsen. Og for å stå i rett relasjon til han en følger. ”Det finnes ingen tro uten gode gjerninger, og ingen gode gjerninger uten tro” (Bonhoeffer 2010:263). Det er troen som er veien til frelse, troen og relasjonen til Kristus. Men hvis relasjonen til Kristus ikke vises i handling så vitner det om at det er andre ting i livet som har innflytelse og autoritet, istedenfor Kristus som en skulle ha som Herre. De etiske kravene til livet i etterfølgelsen kan også kobles til åndens frukter, (Gal 5,22-23) ”*kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, ydmykhet og selvbeherskelse*”. Det er ikke en prestasjon som kommer av det mennesket selv gjør, men resultat av at en er ett med Kristus, og at Kristus og Den Hellige ånd får virke i mennesket. ”Frukten vokser og modnes uten av treet vet det” (Bonhoeffer 2010:254). Det handler om å legge eget strev bort og være ett med Kristus slik at fruktene kan modnes frem av seg selv. Men kilden til liv, kilden til å bære frukt, er Kristus selv. ”Alt handler om å bli stadig dypere forenet med kilden, med Kristus” (Bonhoeffer 2010:254).

Loven

Når Jesus sier at han ikke kom for å oppheve loven, men oppfylle den, betyr det at loven fortsatt har relevans for den som vil følge etter Kristus. ”En disippels vei til loven går via Kristi kors” (Bonhoeffer 2010:101). Men relasjonen til Kristus er igjen avgjørende. ”Bare den som oppfatter loven som Kristi ord kan oppfylle den” (Bonhoeffer 2010:105). Den etiske normen, som er gitt ved loven, kommer ikke i konflikt med at en disippel dypest sett er bundet til Kristus. ”Han (Jesus) stiller seg selv mellom disiplene og loven, ikke loven mellom seg selv og disiplene” (Bonhoeffer 2010:101). Konkret handler dette om hvordan en i handling reagerer i møte med mennesker og den verden en lever i. ”Den som følger Jesus lar ikke sine handlinger styres av hvem den andre er, men helt og holdent av hvem han er lydig mot” (Bonhoeffer 2010:105). Den handlingen en foretar seg er likevel alltid knyttet til Kristus. ”Etterfølgelse handler ikke først og fremst om å ta stilling til hvordan man skal handle, men alltid om å ta stilling for eller imot Jesus Kristus” (Bonhoeffer 2010:194). Men i og med at Jesus ble menneske for å skape forsoning mellom menneskene og Gud, og mellom Gud og verden, gjør en mot Guds vilje om en bryter grunnleggende etiske prinsipper. Jmfør Matt 25,40 ”*Og kongen skal svare dem: ‘Sannelig, jeg sier dere: Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg*” Fordi Guds Sønn ble menneske, er det ikke lenger mulig å skille mellom å tjene Gud og å tjene sin bror” (Bonhoeffer 2010:107). I det følgende vil jeg vise noen av de momentene som Bonhoeffer trekker fram.

Mennesket er skapt av Gud og i Guds bildet jmfør 1. Mos 1.26-26. Det innebærer at livet i seg selv er hellig. Det å ta liv blir i lys av dette, og i lys av budet *Du skal ikke drepe*, noe

som er uforenelig med et liv i etterfølgelse av Jesus. ”En brors liv er en grense Jesu etterfølgere ikke har lov å krysse” (Bonhoeffer 2010:105). Det er tydelig at dette budet har gitt hodebry for mang en teolog. Bonhoeffer selv var pragmatisk i møte med dette når han i løpet av krigen selv deltok aktivt i planleggingen av et attentat mot Hitler. Selv om dette er et spørsmål teologer og kristne ledere gjennom tidene har gitt forskjellige svar på, er Bonhoeffer tydelig i *Nachfolge*, der han har en prinsipiell pasifistisk konklusjon. De etiske krav kommuniseres med tydelighet, det handler også om hvordan en omtaler brødre og søstre. ”Gud lar seg ikke løsrive fra vår bror. Han vil ikke æres når vår bror vanæres” (Bonhoeffer 2010:107). På samme måte sier Jesus at det du gjør mot en av mine minste har du gjort mot meg (Matt 25,40). I etterfølgelsen kan en gjøre godt og vondt mot Kristus alt etter som en handler i møte med sine medmennesker. Der det er splid og strid mellom søsken eller mennesker, kaller Kristus til forsoning. Den forsoningen han har gjort mulig gjennom døden på korset. ”Å tjene sin bror, føye seg, la ham få leve og få sin rett, er selvfornektelsens vei, veien til korset” (Bonhoeffer 2010:108).

Begjæret

I Matteus 5 27-32 underviser Jesus om ekteskapet. Han skjerper kravene fra loven, der en har mulighet til å skille seg fra sin kone. Både skillsmisse og gjengifte blir slått ned på. Jesus presiserer at en driver hor bare en ser på en annen kvinne med begjær. Standarden blir hevet fra handling til tanke. Bonhoeffer viser til at utøylet begjær og lyst trekker en bort fra etterfølgelsen. ”Ettersom etterfølgelse består i å fornekte seg selv og knyttes helt og holdent til Kristus, kan ikke disiplenes egen, lyststyrte vilje få fritt utløp på noe punkt” (Bonhoeffer 2010:109). I den samme bibelteksten blir en bedt om å ofre de lemmer som leder til synd heller en å gi etter for lysten. Disse versene kan lett brukes for å drepe begjæret og de lystene mennesket er skapt med, men Jesus sin intensjon er ikke å få mennesker til å hogge av seg armer og bein. ”Jesus ser ikke ned på kroppen og dens naturlige behov, men forkaster den mangelen på tro som skjuler seg der” (Bonhoeffer 2010:110). Jesus verken krever at disiplene skal gifte seg eller leve enslig, men han vil ikke at menneskelige lyster og begjær skal komme i veien for etterfølgelsen. ”Hovedsaken for Jesus er disiplenes fullkomne renhet og kyskhets” (Bonhoeffer 2010:111). Som tidligere nevnt handler etterfølgelse om å være knyttet til Kristus, dele korset og lidelsen med ham. På samme måte tilhører det kroppslige Kristus når en velger å følge etter Jesus. ”Også disiplenes kropper tilhører Kristus og etterfølgelsen, våre kropper er lemmer på hans kropp... Derfor er hor og utukt synd mot Jesu egen kropp” (Bonhoeffer 2010:111). Kroppen skal brukes i tjeneste for Kristus, ikke til fråtsing, hor og umoral. ”Hor og grådighet er ikke annet enn begjær” (Bonhoeffer 2010:253).

Sannferdighet

En etterfølger skal være til å stole på. Det en sier skal være sant. Løgnen er bare ødeleggende. Satan blir kalt løgnens far (Joh 8,44), derfor er løgn noe en skal holde seg for god til. ”Løgnen ødelegger fellesskapet. Sannheten derimot, river opp falskt felleskap og skaper sant brorskap” (Bonhoeffer 2010:115). Det er ikke bare løgnene i seg selv som disippelen blir advart mot, sverging og eds avleggelse er ikke uproblematisk det heller. Bonhoeffer definerer ed på følgende måte: ”Det er offentlig å påkalle Gud som vitne på en uttalelse om noe som har skjedd, noe som skjer nå, eller skal skje i fremtiden” (Bonhoeffer 2010:112). Den som følger etter Jesus skal være ærlig og sannferdig i kraft av å være knyttet til Kristus. Derfor trenger en ikke å bruke ed eller sverge for å bevise sin troverdighet. ”Budet om å være tvers igjennom sannferdig er bare et annet uttrykk for at etterfølgelsen skal være full og hel” (Bonhoeffer 2010:115). Videre problematiserer Bonhoeffer baksiden ved eden og svergingen. ”En ed er bevis på at løgnen lever her i verden” (Bonhoeffer 2010:113). Hvis sverging og ed åpner opp for at løgnen er en mulighet, gir en ubevist rom for det onde. ”Der en ed garanterer troverdigheten, gir man også løgnen rom og til en viss grad livets rett” (Bonhoeffer 2010:113). Ed kan virke som et forsterkende troverdighets instrument, men har sin bakside i at en samtidig gir løgnene plass. ”Den som lever under korset, trenger ikke sverge for å vise at han er sannferdig. Han lever jo i Guds fullkomne sannhet” (Bonhoeffer 2010:115). Videre kan en ved å binde seg, gjennom å avlegge ed eller troskapsløfter, komme i konflikt med hvem en dypest sett er bundet og knyttet til. ”For en kristen finnes det ingen absolutt binding til noe på Jorden. En troskaps ed som binder en kristen helt og fult, blir en løgn” (Bonhoeffer 2010:114). For en etterfølger handler det om å være knyttet til Kristus, en kan ikke være bundet til noe annet. En etterfølger skal være sannferdig i sin fremferd og det en sier skal være sant. Bruk av ed og troskapsløfter skal ikke være nødvendig, spesielt ikke med tanke på at det gir åpning for løgnene. ”La derfor et ja være et ja og et nei være et nei” (Bonhoeffer 2010:115).

Gjengjeldelse/Hevn

Hvordan skal disippelen møte motstand og ondskap? Loven, som en hadde forholdt seg til, gir rett til både hevn og gjengjeldelse. Så når Jesus kommer med budskapet om kjærlighet til ens fiender så oppfattes nok dette ganske merkelig. Jamfør Matteus 5,43: *Elsk deres fiender, velsign dem som forbanner dere, gjør godt mot dem som hater dere, og be for dem som forfølger dere.* Dette kan fort brukes som en oppskrift på selvutslettelse, men er det dette Jesus mener? Jesus Kristus, som er han som i kjærlighet ofret seg selv, for å komme mennesket, med all sin ondskap, i møtet, viser at kjærligheten er sterkere enn hatet og hevnen. Den kjærligheten han møtte mennesket med gir han videre til disippelen. Så han igjen kan gi Kristi kjærlighet

videre i møtet med de situasjoner som oppstår. ”Kjærligheten er helt og holdent Jesu Kristi kjærlighet, han som gikk til korset for sine fiender og ba for dem der” (Bonhoeffer 2010:125). Fokuset er ikke lenger på hva en selv har krav på eller ikke krav på. Disippelen har jo gitt opp alt for å følge Kristus, og er ikke lenger bundet av det gamle, det som var. ”De har gitt fra seg alt for å leve i felleskap med Jesus” (Bonhoeffer 2010:116). Hva som er rett og galt er ikke lenger opp til disippelen. Hans vilje er satt under Kristi vilje og handler nå i tråd med mesterens vilje og tanke. ”Disippelen skal ikke handle ut fra hvordan mennesker behandler ham, men ut fra det Jesus har gjort for ham” (Bonhoeffer 2010:123). Grunnen til at Jesus viser lidelsens vei og ikke hevners vei, er at det er gjennom å overvinne det onde med det gode at ondskaper blir beseiret. ”Ondskaper mister sin makt når den ikke støter på noe, ikke møter motstand, men villig blir båret og tålt” (Bonhoeffer 2010:117). For disippelen handler dette om at en først og fremst er knyttet til Kristus. Det er i han en finner styrke og kraft. Det er i Kristi tjeneste en står. En utfører ikke lenger egne gjerninger, men Kristi gjerninger. Kjærligheten en har fått av Kristus skaper en forandring som gjør at en elsker både sine brødre og sine fiender. ”Kjærligheten gjør etterfølgeren seende” (Bonhoeffer 2010:125). Som medarbeider for sin Herres sak blir derfor ens fiender, og de som gjør urett mot en, mennesker som en ønsker å omslutte med Guds kjærlighet. På samme måte som en ufortjent har blitt omsluttet av denne kjærligheten selv, vil etterfølgeren i Kristi kraft gi kjærligheten videre. Mysteriet knyttet til dette er at en kan ikke overvinne ondskap med ondskap. Heller ikke mennesket i seg selv kan vinne over ondskaper. Men når etterfølgeren frivillig følger Kristus og tar del i hans kamp mot det onde, ved å tåle urett mot seg selv og møte det onde med kjærlighet, mister ondskaper sin kraft. ”Frivillig lidelse er sterkere en ondskaper. Frivillig lidelse er ondskapers død” (Bonhoeffer 2010:118).

3.5.2 Det skjulte ved det kristne livet

Motsetningene mellom Matteus 5 og 6 er store. Først snakker Jesus om det ekstraordinære livet. Nå snakker han om det skjulte kristne livet. Faren i Jesu ord poengterer Bonhoeffer, er at mennesket lett kan la seg rive med av det ekstraordinære på tross av den lydige etterfølgelsen. ”Kallet til å leve annerledes, til det ekstraordinære, er den store, uunngåelige faren ved å følge Jesus” (Bonhoeffer 2010:134). Det ekstraordinære må være der i kraft av at Jesus Kristus er noe helt eget. Gud kommer jo til mennesket som bror i Jesus Kristus. Men for at en ikke skal miste fokus på etterfølgelsen må en leve det kristne livet i skjul. ”Ekte lydighet og ydmykhet viser seg jo nettopp ikke i det ekstraordinære, men i det dagligdagse, det vanlige, det skjulte” (Bonhoeffer 2010:133). Det handler igjen om å dø fra sitt eget og klamre seg til Kristus. ”Å elske av ren lydighet er å la det gamle mennesket dø – og finne livet i Kristi rettferdighet og i

sine søsken” (Bonhoeffer 2010:137). Motsatsen til dette er å bli overfokuset på det ekstraordinære og finne anerkjennelse og bekreftelse i det en gjør, i stedet for å finne anerkjennelse og bekreftelse hos ham en følger. ”Den som er opptatt av selve det ekstraordinære, handler svermerisk, i egen kraft, ut fra sin syndige natur” (Bonhoeffer 2010:135). Fokuset skal være på Kristus, på han en følger etter. Mister en fokus på Jesus Kristus, bommer en på etterfølgelsen og går egne veier istedenfor å gå der Jesus er og der en blir kalt av ham. ”Etterfølgeren ser alltid sin Herre og følger ham. Begynner han å se på det ekstraordinære har han allerede falt ut av etterfølgelsen” (Bonhoeffer 2010:135). En må som etterfølger holde fokus på Kristus slik at lengselen etter verdens anerkjennelse, eller bekreftelse ut fra egne gjerninger, ikke overvinner og skygger for Mesteren, han en følger. Bonhoeffer trekker frem tre moment knyttet til det skjulte kristenlivet, ”skjult bønn”, ”skjulte åndelige øvelser” og et ”sorgløst og enkelt liv”.

Skjult bønn

Bønn har vært en naturlig del av religiøst liv i alle tider. Bonhoeffer er oppatt av å ta Jesus sin formaning om hvordan en skal be og hva en skal be om på alvor. Bonhoeffer viser til Matteus 6,4-8 der Jesus lærer disiplene og be. Han lærer dem denne bønningen for å vise dem hva en skal be om. Grunnen til at skjult bønn er viktig er igjen knyttet til hvor fokuset for menneskets oppmerksomhet retter seg. ”Bønn er noe helt og holdet skjult. Bønn er på alle måter en motsetning til det offentlige” (Bonhoeffer 2010:139). Bli bønningen et sted der en selv kan vise seg fram blir det feil. For disippelen handler bønn om å komme nær Gud. Det er Jesus som mellommann som gjør bønningen til Gud mulig for det enkelte mennesket. ”Den som er knyttet til Jesus som hans etterfølger, har tilgang til Far i himmelen gjennom ham” (Bonhoeffer 2010:138). Det handler ikke om prestasjon eller å vise seg fram, for en ber til en Gud som allerede kjenner menneskets behov. Det handler rett og slett om å komme nærmere Gud, og hans vilje, som etterfølgere av Jesus Kristus. ”Dere har en Far som vet hva dere trenger. Det retter bønningen inn mot Gud og ingen andre. Det setter disippelen fri fra all falsk prestasjon” (Bonhoeffer 2010:140). Bønn i det skjulte hjelper mennesket til å holde fokus på han det hele handler om, Jesus Kristus. Men også i det skjulte skal en huske å ha fokus på Kristus og ikke egne ønsker eller selvtilfredsstillelse. For å hjelpe mennesket med å be rett, og ikke på en måte som fjerner fokus, har Jesus lært oss Fader Vår. De bønnebegjær som ligger i Herrens bønn ivaretar både Guds hellighet, Guds vilje og meningen med livet. Den ivaretar det enkelte menneskets behov, både psykisk og fysisk, og rettleiding til hvordan disippelen skal agere i forhold til sine medmennesker. Alt hviler på ham som en følger etter, Jesus Kristus.

Skjulte åndelige øvelser

De åndelige øvelsene handler om å ta menneskets syndige natur på alvor. Slik at det syndige i mennesket som stritter imot etterfølgelsen ikke skal få makt over ens vilje til å følge Kristus. Bonhoeffer viser til Jesus sine formaninger knyttet til fasten i Matteus 6, 16-18 når han utlegger dette. Faste og øvelse i selvkontroll er en del av disippel livet, ”Å øve seg i selvkontroll og avholdenhet er en side ved livet som Jesu etterfølger ” (Bonhoeffer 2010:144). Men Jesus sier at disiplene skal vaske seg slik at det ikke er synlig for verden at de faster. Det handler om at en i sin askese og selvtukt ikke skal falle for fristelsen til å heve seg over andre, men i ydmykhet holde fokus på han en følger etter. ”Det Jesus sier til disiplene, er at de skal bevare sin ydmykhet mens de øver seg” (Bonhoeffer 2010:146). Det er likevel alltid en fare for at disippelens syndige natur vil vri og vende på de asketiske og åndelige øvelser disippelen gjør. Derfor er Bonhoeffer tydelig på at en må være på vakt og holde blikket festet på Kristus. ”Ånden er villig, men kroppen er svak. Derfor: våk og be” (Bonhoeffer 2010:145).

Et sorgløst og enkelt liv

Hvor henter mennesket sin trygghet? Er det i verdens goder eller er det i Kristus? Det er disse spørsmålene som ligger til grunn for oppfordringen og løftet om et sorgløst og enkelt liv. Bonhoeffer trekker fram to eksempler fra Matteus 6, 19-34. Første del av teksten tar for seg hvor mennesket samler skatter; er det i himmelen eller på jorden? Den andre delen av teksten er en formaning om å ikke la seg bekymre, verken for mat eller klær, livsopphold eller andre ting. Grunnen til at Bonhoeffer trekker frem disse tekstene, er at de på hver sin måte advarer mot ting som kan røve disippelens fokus bort fra Gud. Den som følger Jesus har sin trygghet i ham og kan legge bort bekymringene. ”Den som følger Jesus og retter blikket mot hans rettferdighet og bare den, blir beskyttet og tatt hånd om av Jesus Kristus og hans Far” (Bonhoeffer 2010:155). På samme måte som liljene på marken vokser og lever uten bekymring for morgendagen, kan disippelen holde fast på Jesu løfter og leve et sorgløst og enkelt liv. Bekymring hører til verden og er ikke av Gud. ”Bekymringer er en sak for hendninger. De tror ikke, de stoler på egne krefter og eget slit, men ikke på Gud” (Bonhoeffer 2010:154). Motsatsen til verdens bekymring er tryggheten i Kristus. Disippelen kan hvile i at han blir forsørget av Jesus. ”For den som følger Jesus, er det verken mulig å sørge for seg selv eller tillatt å bekymre seg” (Bonhoeffer 2010:153). Disippelen kan legge vekk verdens bekymring og holde seg til Jesus, så blir de behov en har dekket. Utfordringen knyttet til den syndige naturen gjør det likevel lett å samle skatter på jorden istedenfor å samle skatter i himmelen. ”Det er denne verdens goder som trekke disippelens hjerte bort fra Jesus” (Bonhoeffer 2010:148). Som etterfølger av Kristus handler det som å søke Gudsriket først; samle skatter i

himmelen og ikke bli opphengt i verdens goder og bekymringer. Ikke prøve å frelse seg selv ved å samle jordisk gods, men holde blikket på Kristus slik at ingenting kommer mellom en selv og Jesus. ”At en disippel virkelig lever som Kristi etterfølger, viser seg ved at ingenting kommer mellom ham og Kristus: ikke loven, ikke egen fromhet, men heller ikke verden” (Bonhoeffer 2010:147).

3.5.3 Utskillelsen

I Matteus 7 adresserer Jesus hva som er rett fremferd og oppførsel fra en etterfølger til en som ikke tror. Utfordringen for etterfølgeren er å holde seg til Kristus og ikke ta på seg ett større oppdrag enn det en har blitt kalt til. ”Disiplene står foran en stor oppgave: å kjenne grensene for sitt oppdrag” (Bonhoeffer 2010:162). Jesus er klar over at både det ekstraordinære og det skulte livet lett kan få en slagside. Det kan føre til at etterfølgeren ser på seg selv som bedre, eller at en har en annen standard enn sin neste, og dermed er i posisjon til å dømme den andre. Men her er Jesus klinkede klar; du skal ikke dømme andre. Dommen hører Gud til. ”Disiplene skal ikke dømme. Gjør de det, skal de selv bli dømt av Gud” (Bonhoeffer 2010:157). Etterfølgeren skal ha fokus på Kristus og i kraft av det ekstraordinære som har skjedd ser en ikke lenger seg selv, men en ser Kristus. Derfor skal en møte nesten og den andre med samme kjærlighet som Kristus har møtt en selv med. En skal tilgi og gjøre godt mot ens neste istedenfor å felle dom. Det er når denne kjærligheten til den andre får rom. Og når denne kjærligheten som, en kun kan få i relasjon til Jesus, virker, at det skjer en endring. ”Jesu disipler skal leve i denne betingelsesløse kjærligheten når de følger ham, og nettopp det feller en radikal dom over det ondet” (Bonhoeffer 2010:159). Nøkkelen, både for disippelen til å møte den andre og for å unngå å sette seg selv over andre, handler om relasjon til Kristus. Det er Jesus som er kraftsenteret. Det er der en finner styrke til å leve i etterfølgelse og til å møte andre mennesker slik Jesus ville møtt dem. ”Han lever helt og holdent i kraften fra fellesskapet med Jesus Kristus” (Bonhoeffer 2010:162).

Det store skillet:

Videre trekker Bonhoeffer frem Jesu tale om den smale vei og skille mellom de han kjenner og de han ikke kjenner. ”Kjenner Jesus oss eller kjenner han oss ikke” (Bonhoeffer 2010:169). Dette er harde ord som lett kan skape mismot og usikkerhet i relasjoner og menigheter. Men igjen blir en minnet på at den som følger etter overlater dommen til Gud. ”All dom og all atskillelse overlater de til ham som har utvalgt dem etter sin frie vilje” (Bonhoeffer 2010:164). I stedet for å dømme eller å bekymre seg for hvem og hva som er kjent av Jesus, skal en se på treet. Hvilke frukter bærer det, er det god eller dårlig frukt? Hvis en tar på seg Guds oppgave

om å dømme, står en i direkte fare for å dømme både seg selv og møte sin bror eller neste på en måte som ikke er riktig. ”Det Jesus sier, kunne føre til kjærlighetsløs fordømmelse av enhver bror som faller i synd” (Bonhoeffer 2010:166). De som ikke er kjent av Gud vil bli avslørt i tidens fylde. For disippelen handler det om å være knyttet til Jesus, det kall en har fått. Og hvile i at han er mellommannen som står mellom en selv og dommen, mellom en selv og Gud. Det er dette som er løftet til den som følger etter i tro og lydighet. Kristus vil bære. ”De som følger Jesus, som lar alt annet fare og ikke støtter eller klamrer seg til noe annet enn Jesu ord, de vil også bli båret av dette ordet gjennom dommen” (Bonhoeffer 2010:170).

Det er flere kristologiske poeng som blir tydelige når en løfter frem fruktene av etterfølgelsen. Som vist i kapittel to, er Kristi autoritet som evig Gud og sant menneske selve grunnlaget. Men for disippelen er spørsmålet; ”hvem er Kristus?”, også ekstremt relevant. Når disippelen blir en ny skapning i møte med Kristus og blir satt under Guds autoritet gjennom relasjonen til Kristus, vil ens gjerninger og handlinger være preget av Gud og hans vilje. I og med at Kristus grunnleggende sett handler ’pro me’ vil også disippelens livsførsel og handlinger være knyttet til dette faktum at en, som en del av Kristi kropp i verden, skal utføre Kristi verk i verden. Gjennom det liv som leves vitner den enkelte disippel om sin Herre og Mester. Paulus sier i galaterne 2,20 ”*jeg lever ikke lenger selv, men Kristus lever i meg. Det livet jeg nå lever som menneske av kjøtt og blod, det lever jeg i troen på Guds Sønn, som elsket meg og ga seg selv for meg*”. Derfor kommer disippelen gang på gang tilbake til spørsmålet; hvem er Kristus? Det er i dette spørsmålet etterfølgeren finner svarene på hvordan livet skal leves. I tillegg har Kristus utrustet sine etterfølgere med alt de trenger for å gå den veien han kaller. Gjennom ordet, sakramentet og fellesskapet, vil Kristus gi etterfølgeren påfyll, kraft og utholdenhet til tjenesten. Derfor kan disippelen holde fokus på Jesus, og la hans kall til tjeneste og fortsatte kall til etterfølgelse være rettesnor for livet.

3.5.4 Budbringerne:

De som følger etter Jesus, de som blir hans disipler, er også budbringerer for Kristus. De har fått et oppdrag om å dele budskapet om Gudsriket. De blir utrustet med nåde og kraft til å gjøre store gjerninger. De er Jesu legeme på jord og går i hans ferdiglagte gjerninger. ”Den kongelige nåden disiplene blir utrustet med er Guds skapende og frigjørende ord” (Bonhoeffer 2010:178). På samme måte som Kristus kom for å tjene og lide for mennesket, ”Jesus var kommet, arbeidet og led for hele folket” (Bonhoeffer 2010:172). Så faller lidelse og smerte på etterfølgeren, han som kommer med budskapet. ”Deres vei blant mennesker kommer til å være en lidelsesvei” (Bonhoeffer 2010:185). Det er knyttet lidelse til oppdraget, ikke personlig makt eller anseelse. ”Å være budbringer for Jesus gir ingen personlige privilegier, ingen rett til

hedersbevisninger eller makt” (Bonhoeffer 2010:179). Disippelen skal på samme måte som han lever et sorgløst og enkelt liv, gi videre det han har fått uten omkostninger. Han skal, på samme måte som Kristus sier at mitt rike er ikke av denne verden, si at min lønn er ikke av den verden, men han skal vitne om Gudsriket. ”I kongelig fattigdom skal budbringerne vitne om sin Herres rikdom” (Bonhoeffer 2010:178). Egne følelser og ønsker blir ikke viktige. En har fått ett oppdrag og skal i tro og tillit forkynne budskapet der en blir sendt. ”Det avgjørende er ikke hva de selv føler for, men hvor de blir sendt hen” (Bonhoeffer 2010:176). Nåden i dette budskapet er at disippelen trenger ikke å ha noen personlig prestisje i om ordet blir tatt i mot eller ikke. Han står under Guds kommando og forholder seg tjenestevei til sin autoritet. Blir ikke ordet tatt imot så får det heller være, da går budbæreren videre. ”Blir ordet forkastet, lar de seg forkaste sammen med det” (Bonhoeffer 2010:182). Men der disippelen går har han en visshet om at han ikke er alene. Han går sammen med de andre sendebudene og han vet at han går sammen med Kristus. ”Herren lover at han vil være med sine sendebud” (Bonhoeffer 2010:184). Det avgjørende er at disippelen holder seg til Kristus og til hans ord. ”Budbringeren er hos ordet, og Ordet er hos budbringeren” (Bonhoeffer 2010:187). Det er i Kristus en finner styrke til å gå, og det er i Kristus en finner veien, hvor en skal gå. Som tidligere nevnt går en inn i en ny relasjon til Kristus når en takker ja til Jesu kall. En dør fra sitt eget og kommer inn under Kristi autoritet. For å kunne gjennomføre oppdraget en er kalt til blir dette enda mer tydelig. En er nødt til å være nær Kristus og hans vilje for å kunne leve ut kallet og oppdraget. Kristusgjerningen de skal gjøre tvinger budbærerne helt inn under Jesu vilje” (Bonhoeffer 2010:176). For disippelen som står under Guds kommando, og som ikke har egen prestisje i om budskapet blir tatt imot eller ikke, vil heller ikke motstand og manglede resultater være nok for å skape tvil om meningen med det en gjør. ”Verken manglede resultater eller fiendtlig motstand får så tvil i budbærerne om at Jesus har sendt dem” (Bonhoeffer 2010:183). I kraft av kallet, og at de er sendt av Kristus, vil en holde ut og være tro mot oppdraget en er gitt. Disippelen finner trøst i at Kristus har gått foran, og at lønnen en har i himmelen, er mer enn de prøvelser en blir utsatt for på jorden. Det er i Kristus disippelen har sitt liv og sin eksistensberettigelse. ”Den som her i livet har holdt seg til Jesus, vil Jesus holde seg til for all evighet” (Bonhoeffer 2010:188).

3.6 Kirken og etterfølgelsen:

Som allerede nevnt, skjer det en fundamental endring når mennesket sier ja til Jesu kall. En får ikke bare en ny identitet og et nytt felleskap med Kristus, en blir gjennom dåpen knyttet sammen med alle de andre troende til å være Jesu legeme, Jesu kropp på jorden. ”Å bli et nytt menneske er å komme inn i menigheten og bli et lem på Kristi kropp” (Bonhoeffer 2010:210). Dette innebærer i hovedsak to ting. For det første er det gjennom å være knyttet til Kristi kropp

en finner frelsen. ”Jesu Kristi kropp er den ene, fullkomne gaven som gir oss del i frelsen” (Bonhoeffer 2010:204). For det andre betyr det at det er mennesket som er Guds hender og føtter på jorden. Menigheten, kirken, samlingen av alle de enkeltmennesker som tilhører Kristi kropp, har nå del i det oppdraget Jesus kom for å gjøre. ”I Kristus lever vi ikke lenger vårt eget liv, men Kristus lever sitt liv i oss” (Bonhoeffer 2010:211). Kristus fortsetter å virke i verden, etter at han forlot den, gjennom menigheten som er hans kropp på jorden. ”Etter at Kristus gikk bort, har hans kropp, kirken inntatt hans plass i verden” (Bonhoeffer 2010:209). Dette oppdraget handler om å tjene hverandre og forkynne budskapet om Gudsriket. ”Naturligvis er den (kirken) til for å tjene, ikke herske. Lederoppgavene i menigheten er tjenester” (Bonhoeffer 2010:220). Den tjenende menighet, altså Kristi kropp, består av ulike mennesker med ulik utrusning og gaver. Det at en blir en del av Jesu kropp gir dermed ulike mennesker mulighet til å virke sammen alt etter det en har å komme med. ”Kirken er en: den er Kristi kropp. Samtidig utgjør lemmene et uensartet felleskap” (Bonhoeffer 2010:211). På denne måten er Jesu legeme både stedet der en finner frelsen gjennom sakramentene, og stedet der en kan virke for Herrens sak, alt etter det kall Jesus har gitt den enkelte, i menighetens felleskap. ”Slik blir Kristi kropp stedet der vi blir tatt i mot og akseptert, stedet for forsoning og fred mellom Gud og mennesker” (Bonhoeffer 2010:215).

3.6.1 Kjennetegn på menigheten:

Bonhoeffer trekker frem ulike trekk som kjennetegner menigheten. Det er et felleskap hvor det ikke lenger er forskjell på folk. Kvinne eller mann, jøde eller greker spiller ikke noen rolle lenger. ”Lemmene på Kristi kropp lever ett fellesskapsliv på alle livsområder” (Bonhoeffer 2010:224). Videre er menigheten en synlig kropp i verden, på samme måte som fellesskapet mellom Jesus og disiplene var et synlig felleskap. ”Etterfølger menigheten levde åpent og synlig i verden. Den besto av kropper som handlet, arbeidet og led i felleskap med Jesus” (Bonhoeffer 2010:217). Det er i fellesskapet med de andre lemmene på kroppen, den enkelte disippel får kraft og styrke til det kall en har fått. Det er i fellesskapet en finner glede og får dekket sine behov. ”I frihet, glede og Den hellige ånds kraft oppstår det et fullkomment fellesskap” (Bonhoeffer 2010:223). Friheten i fellesskapet er mulig gjennom Kristus. Det er han som er Herre og derfor har ikke verdens bekymringer og krav noen makt over menigheten. ”Ingen lov i verden har noe den skal ha sagt i dette nye fellesskapet” (Bonhoeffer 2010:226). I tillegg til disse synlige tegnene på hva menigheten og Kristi kropp er, så er det også noe som er eksklusivt for menigheten. Det eksklusive ved menighetsfellesskapet er knyttet til sakramentene. Der forkynnelsen og ordet er for alle, er dåpen og nattverden kun for de som hører til menigheten. ”Den kristne menighet er altså dypest sett et dåps og nattverdfellesskap”

(Bonhoeffer 2010:220). Et felleskap som lever synlig i verden, men som jevnlig møtes for å høre forkynnelsen og dele nattverden, er et felleskap som virkeliggjør Kristi vilje i verden gjennom å være knyttet til han som er Herre og Frelser.

Som vist i kapittel 2, er kirken Jesu kropp på jorden. Han har valgt å åpenbare seg i ordet og sakramentet, men hans tilstedeværelse og synlighet er først og fremst knyttet til kirken og fellesskapet i menigheten. Og selv om Bonhoeffer knytter kirkens funksjon til denne oppgaven, er han påpasselig når han advarer om at hele Kristus må forkynnes for at kirken skal være hel. Den funksjon menigheten er tenkt til å ha i verden mister sin kraft og autoritet om en bare forholder seg til bruddstykker av Kristus. Dette er ett av Bonhoeffers viktigste ankepunkt mot Kirken i Tyskland mens han skrev *Nachfolge*. Korset og lidelsen ble stuet bort, det var kun den seirende Kristus igjen. En seirende Kristus uten kors og lidelse er i følge Bonhoeffer en Kristus uten kraft og autoritet. Altså et blindspor som ikke leder mennesker inn i relasjon med Gud der de kan mota frelsens gave.

4. Konklusjon:

I arbeidet med denne oppgaven har målet vært å analysere *Nachfolge* for å avdekke hva Bonhoeffer mener om etterfølgelse. Analysen er gjort i lys av, og opp i mot, den kristologien Bonhoeffer gir uttrykk for i *Christologie*. Dette for å synliggjøre og identifisere hvilke kristologiske moment som ligger til grunn for hans syn på etterfølgelse. Det har også vært et mål å undersøke resultatet ved å holde temafeltene kristologi og etterfølgelse sammen, og vurdere om dette er en relevant framgangsmåte for større innsikt og forståelse av Bonhoeffers syn på etterfølgelse.

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har kristologiens relevans og funksjon blitt mer og mer tydelig. Innledningsvis argumenterte jeg for at kristologien er selve kjernen for å forstå resten av Bonhoeffers teologi om etterfølgelse. I min analyse av *Nachfolge* kommer det tydelig frem at de ulike aspektene i etterfølgelsen igjen og igjen vender tilbake til Han det hele handler om; Jesus Kristus. Temafeltene kristologi og etterfølgelse henger naturlig sammen. For å ha gyldighet og gjennomslagskraft er temafeltet etterfølgelse avhengig av en tydelig kristologi.

Bonhoeffer er Kristus-sentrert i sin argumentasjon og aksepterer ikke menneskelige tolkninger som skygger for den lydige etterfølgelsen. Hva enn det måtte koste eller innebære. Etterfølgelsens hemmelighet handler for Bonhoeffer om å bli mer kjent med Jesus. Det handler ikke om prestasjon, men om å flytte fokus fra seg selv og over på han en følger.

Det kristologiske fundamentet, som ligger til grunn hos Bonhoeffer, gjennomsyrrer *Nachfolge* og gir de ulike delene av etterfølgelsen gyldighet og autoritet. Bonhoeffer både viderefører og presiserer den kristologiske tradisjonen han har arvet. Det som skiller seg mest ut, er hans tydeliggjøring og vektig av: spørsmålet; hvem? Det er dette spørsmålet disippelen skal stille for å få mer innsikt og kjennskap til Jesus Kristus. Andre spørsmål: som; hva? Og hvordan? advarer derimot Bonhoeffer mot. Det er kilder til menneskelige tolkninger som skygger for den lydige etterfølgelsen.

Videre er Bonhoeffer opptatt av at hele Kristus må forkynnes. Her er han i tråd med klassisk teologi og bekjennesskriftene. Han løfter frem at Jesus var både fullt ut Gud og fullt ut menneske. At han måtte lide og dø før han sto opp. Bonhoeffer viser at denne helheten er avgjørende for Jesus sin autoritet og dermed også avgjørende for etterfølgelsens gyldighet. Det blir meningsløst å snakke om etterfølgelse uten en helhetlig forståelse av hvem Kristus er.

Dette leder videre til at annet kristologisk poeng som er avgjørende viktig for Bonhoeffer; at Jesus Kristus grunnleggende handler for mennesket, 'pro me'. I sitt vesen er Kristus for mennesket. Det er derfor han kaller til etterfølgelse. Det er derfor han kom til verden for, å gjenopprette relasjonen mellom Gud og mennesker. Men for at 'pro me' handlingen hos Kristus skal ha gyldighet og autoritet, er det for Bonhoeffer avgjørende at en

holde fast på helheten i hvem Kristus er. En kan ikke ta bort verken 'kors og lidelse' eller 'død og oppstandelse'. En må holde fast på Jesus sin menneskelighet og at han samtidig er Gud fra evighet av.

For etterfølgeren gjelder det å holde disse perspektivene sammen. Jesus er for mennesket og handler grunnleggende 'pro me'. Ved å spørre: Hvem kaller? Hvem gjør nåden dyr? Og, hvem er min stedfortreder? Flytter disippelen fokuset fra seg selv og over på han som er svaret, Jesus Kristus. For Bonhoeffer er det her selve kjernen til etterfølgelsen ligger, at disippelen i tro og tillit følger etter han som kaller. At disippelen gir avkall på seg selv, og bøyer seg inn under Kristi autoritet. En underkastelse som dypest sett er den mest nådefulle relasjonen et menneske kan ha. Relasjonen med Kristus er mer dyrebar og verdifull enn det mennesket kan oppnå av prestasjoner og anerkjennelse fra verden. Den lidelse og smerte etterfølgeren får del i, som en følge av at han nå er bundet til Kristus i etterfølgelsen, kan heller ikke skygge for den nåden det er å ha Kristus som mellommann, Det er jo den oppstandne som står mellom disippelen og lidelsen, mellom det gamle og det nye. Derfor fortsetter disippelen å spørre. Hvem er du? Svaret er Kristus og han vil gi sine etterfølgere det de trenger.

5. Etterord

For kirken og kristenheten har teologisk refleksjon vært en viktig livsnerve gjennom alle tider. I denne oppgaven har jeg analysert og arbeidet med Bonhoeffers teologi om kristologi og etterfølgelse. Jeg har blitt utfordret og begeistret av de tanker og momenter Bonhoeffer trekker fram og vektlegger. Kombinasjonen av Kristus-nærhet og aktiv handling i verden er noe av det jeg sitter igjen med. Men det er også utfordrende å forholde seg til Bonhoeffer og de krav som stilles i møtet med etterfølgelsen. Et naturlig spørsmål blir; hva kan Bonhoeffers tanker bety for Kirken og den enkelte kristne i dag?

Jeg tror mange kan gi sin tilslutning til deler av det budskapet Bonhoeffer kommer med, men det vil nok for det fleste også være utfordrende å ta inn alt, å leve etter det. I dagens samfunn er det mer legitimt å forfekte menneskets rett til å ta egne valg i alle situasjoner, enn det er å bøye seg for autoriteter å kue sin egen vilje. En utfordring som melder seg i lys av dette, er hvem har autoritet til å veilede. Når en ikke skal kopiere andre men følge den vei Kristus har kalt den enkelt til. Skjæringspunktet mellom det personlige kallet og de etiske krav som stilles er utfordrende å finne. Bonhoeffer utfordrer oss videre til å ha hele Kristus med i forkynnelsen. Jeg tror dette er ett av punktene kirken i dag og til alle tider må være opptatt av. I vår søken etter innsikt og forståelse av hvem Jesus er, må vi la oss utfordre av det helhetlige budskapet Kristus representerer. Vi kan ikke velge bort det som ikke passer, men vi må arbeide med oss selv for å ta inn og sammenholde alle momentene Bonhoeffer trekker frem.

6. Litteraturliste

- Althaus, Paul. 1966. *The theology of Martin Luther*. Fortress Press. Philadelphia.
- Austad, Torleiv. 2012. ”*Kristologi: En innføring*”. Cappelen Damm Høyskoleforlaget. Oslo.
- Bethge, Eberhard. 1976. ”*Bonhoeffer an illustrated biography*”. Harper & Row Publishers, Inc. New York.
- Bibelen.no 2012. *Bibelen på nettet*. [Online]. Det Norske Bibelselskap. Tilgjengelig fra URL:<<http://www.bibelen.no/>>. [Nedlastet 2012 november 30].
- Bonhoeffer, Dietrich. 1954. ”*Life together*”. Harper & Row Publishers, Inc. New York.
- Bonhoeffer, Dietrich. 1978. ”*Christ the Center*”. Harper & Row Publishers, Inc. New York.
- Bonhoeffer, Dietrich. 2010. ”*Etterfølgelse*”. Oslo. Luther forlag. Oslo.
- Brunvoll, Arve. 1972. ”*Den norske kirkes bekjennesskrifter*”. Lunde Forlag. Oslo
- Elert, Werner. 1965. ”*Morphologie des Luthertums – Erster Band*”. Verlag C.H. Beck. Munchen.
- Grenz, Stanley J. og Roger E. Olson. 1995. ”*20 Århundredets Teologi*”. Credo Forlag A.s. Oslo.
- Gaddis, Michael og Richard Price. 2005. ”*The Acts of the Council of Chalcedon: Volume 1*”. Liverpool University Press. Glasgow.
- Hvalvik, Reidar og Terje Stordalen. 1999. ”*Den store fortellingen*”. Det Norske Bibelselskap. Oslo.
- McEnhill, Peter og Georg Newlands. 2004. ”*Fifty Key Christians Thinkers*”. Routledge Taylor&Francis Group. London og New York
- Mæland, Jens Olav. 1976. *Riket er nær Nytestamentlig bibelteologi*. Lunde forlag. Oslo.
- Mæland, Jens Olav. 1985. *Konkordieboken – Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennesskrifter*. Lunde forlag. Oslo.
- Robertson, E.H. 1966. *Makers of contemporary theology Dietrich Bonhoeffer*. The Carey Kingsgate Press Limited. London.